

Mültecilerle Dayanışma Derneği
Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021
Afganistan ve Taliban

BMMYK 2020 verilerine göre dünya üzerinde Afgan uyruklu toplam mülteci ve sığınmacı sayısının 2.833.573 olduğu gözükmektedir.¹ Aynı kaynağa göre bu sayı, 6.796.729 Suriye uyruklu mülteci ve sığınmacıdan sonra ikincidir. Afganistan coğrafyasında on yıllardır süregelen işgal ve çatışma ortamı ve bu ortamdan beslenerek güçlenen Taliban ve benzeri diğer isyancı örgütlerin varlığı, mültecilik ve yerinden edilme durumunu sürekli yeniden oluşturan ve devam ederek artmasına sebep olan en önemli etkenlerden biridir.

Afganistan'daki BM Yardım Misyonu verilerine göre yalnızca 1 Ocak ile 30 Haziran 2021 tarihleri arasında kayda geçen 5,183 sivil kayıp (1,659 öldürülen ve 3,524 yaralanan) olmakla birlikte, 2020'nin ilk yarısıyla karşılaştırıldığında öldürülen ve yaralanan sivillerin sayısı %47 artış göstermiştir.² Yine 2020'nin ilk altı ayıyla karşılaştırıldığında öldürülen ve yaralanan sivil kız çocukları ve kadınların sayısı da hemen hemen iki katına çıkmış, sivil oğlan çocuk kayıpları %36, sivil erkek kayıpları %35 artmıştır.³ Sivil kayıpların toplamının hemen hemen %64'ünden rejim karşıtı unsurlar sorumludur: %39'u Taliban, yaklaşık %9'u ISIL-KP (İŞİD-Horasan)⁴ ve %16'sı ise diğer belirlenemeyen rejim karşıtı unsurlar olmak üzere.⁵

Bu bilgiler ışığında Afganistan'da süregelen ve artması beklenen insan hakları ihlalleri ve zulümlerini anlamak ve bunların yeni göçleri ve mültecilik durumlarını nasıl yeniden doğuracağını kavramak için, coğrafyadaki en etkili unsur olan Taliban'ın tarihine ve uygulamalarına bakmak gereklidir.

¹ UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği), Refugee Data Finder, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/>, erişim tarihi 26 Ağustos 2021

² UNAMA (Afganistan'daki BM Yardım Misyonu), Protection of Civilians in Armed Conflict Mid-Year Update: 1 January to 30 June 2021 (Afganistan Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Yıl Ortası Güncellemesi: 1 Ocak'tan 30 Haziran 2021'e), 26 Temmuz 2021, sf. 1, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_poc_midyear_report_2021_26_july.pdf

³ UNAMA (Afganistan'daki BM Yardım Misyonu), Protection of Civilians in Armed Conflict Mid-Year Update: 1 January to 30 June 2021 (Afganistan Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Yıl Ortası Güncellemesi: 1 Ocak'tan 30 Haziran 2021'e), 26 Temmuz 2021, sf. 1, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_poc_midyear_report_2021_26_july.pdf

⁴ ISKP olarak da bilinen, Afganistan-Pakistan arası bölgede kurulan ve Taliban ile İslam yorumlarının farklılığından ötürü düşman olan silahlı radikal örgüt. Selefi örgüt özellikle Şii toplulukları hedef almasıyla da biliniyor. Detaylı bilgi için Voice of America (Amerikanın Sesi) muhabiri Begüm Dönmez'in yazısı: <https://twitter.com/Begumdonmez/status/1431112508086145030>

⁵ UNAMA (Afganistan'daki BM Yardım Misyonu), Protection of Civilians in Armed Conflict Mid-Year Update: 1 January to 30 June 2021 (Afganistan Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Yıl Ortası Güncellemesi: 1 Ocak'tan 30 Haziran 2021'e), 26 Temmuz 2021, sf. 3-4, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_poc_midyear_report_2021_26_july.pdf

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

Taliban'ın Doğuşu, Düşüşü ve Bugünü

Taliban, Afganistan ve Pakistan coğrafyalarında varlık gösteren ve Afgan Ordusu ile onu destekleyen Uluslararası Koalisyon'a⁶ karşı sivilleri de hedef alarak çatışan rejim karşıtı unsurlar arasındaki en güçlü ve bilinen örgüttür. 2013 yılında öldüğü düşünülen Molla Ömer tarafından kurulan örgütün, 7 Eylül 2021'de geçici Taliban hükümeti kurulana kadar bilinen lideri 2016 yılından beri Molla Hebbetullah Ahundzade idi. Ahundzade'nin yardımcılığını üstlenen Molla Abdulgani Birader ise, "grubun siyasi işlerinden sorumlu en üst düzey yöneticisi" konumundaydı.⁷ Örgütün sözcülüğünü ise, bu göreve halen devam eden Zabihullah Mücahid üstlenmiştir.

Taliban, tam olarak merkezi bir idaresi olmayan, düşünsel ve pratik anlamlarda fraksiyonlara ayrılmış, farklı bölgelerde farklı uygulamalarıyla bilinen Sünni bir gruptur. GİGM Afganistan Menşe Ülke Raporu'nda belirtildiği üzere, "Taliban'ın çatısı altında, belli ölçüde özerk yapıda olan ve kimi zaman çıkarları Taliban ile çatışan bölünmüş yapılar (hizip) görmek mümkündür."⁸ Taliban'ın Pakistan ile ve Pakistanlı emekli generallerle hem silahlanma hem de istihbarat anlamında işbirlikleri yaptığı, liderliğin de büyük oranda İslamabad'daki "Ketta Şurası" olarak bilinen yapılanma üzerinden yürütüldüğü düşünülmektedir.

Taliban'ın bağlı olduğu dini anlayış, özellikle Hindistan, Pakistan ve Afganistan coğrafyasında yaygın olan, 1700'lü yılların Hanefi Diyobendi geleneği ve bu geleneğe bağlı medrese kültürüne dayanmaktadır.⁹ Diyobend medreseleri, Hanefi Maturidi anlayışını esas alır ve Diyobendiler, Sufi ve Selefî inanışlarında "bidat" olarak (dine sonradan eklenmiş) gördüğü çeşitli uygulamalara da karşı çıkar.¹⁰ Kökenleri 1867 Hindistan'ına kadar dayanan ve aslında sömürge karşıtı bir hareket olarak İslam'ı yeniden canlandırma amacı güden Diyobendi İslami kültürü, özünde yedinci yüzyıla – yani Hz. Muhammed zamanına – kadar dayanan İslami pratiklerin yeniden canlandırılması amacı gütmüştür.¹¹ Yıllar içerisinde Diyobendi medreselerinin kültürü ve müfredatı Peştun liderler öncülüğünde kurulup genişletilmeye devam etmiştir.

1947 yılında İngiliz sömürgesinden çıkan Pakistan'da Peştunların, 'Afganistan'daki Peştunlarla birleşerek "Peştunistan" isimli bağımsız bir ülke kurma talepleri'yle¹² başlayan süreç, Taliban'ın resmen kuruluşunu anlamak için önemlidir. Bu dönemde Afganistan'daki Peştunlar arasında yükselen etnik milliyetçiliğe bağlı tehdidi bastırmak için Pakistan, Afganistan Peştunları 'arasında İslami bir hareketin yayılması için destek vermeye' başlamıştır.¹³ Pakistan İstihbarat Servisi'nin (ISI) bölgeden getirdiği

⁶ ABD ordusu öncülüğünde NATO koalisyon güçleri.

⁷ BirGün, Çekilme tarihinde anlaşmazlık: CIA ile Taliban gizlice görüşti; henüz anlaşma yok, 24 Ağustos 2021, <https://www.birgun.net/haber/cekilme-tarihinde-anlasmazlik-cia-ile-taliban-gizlice-gorustu-henuz-anlasma-yok-356307>

⁸ GİGM Afganistan Menşe Ülke Bilgisi (MÜB), Taliban'ın Hedef Aldığı Kişiler ve Gruplar, sf. 4, 28 Şubat 2020

⁹ Mepa News, Taliban kimdir, ne için savaşıyor?, 5 Ağustos 2021, <https://www.mepanews.com/taliban-kimdir-ne-icin-savasiyor-45960h.htm>

¹⁰ Mepa News, Taliban kimdir, ne için savaşıyor?, 5 Ağustos 2021, <https://www.mepanews.com/taliban-kimdir-ne-icin-savasiyor-45960h.htm>

¹¹ Conversation (the), Taliban's religious ideology – Deobandi Islam – has roots in colonial India (Taliban'ın dini ideolojisi Diyobendi İslamının kökenleri Hindistan'ın sömürge dönemine uzanıyor), 25 Ağustos 2021, <https://theconversation.com/talibans-religious-ideology-deobandi-islam-has-roots-in-colonial-india-166323>

¹² Ece Göksedef, BBC Türkçe, Taliban: Afganistan'da 20 yıl sonra yeniden kontrolü sağlayan örgüt nasıl kuruldu, bugünlere nasıl geldi?, 21 Temmuz 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57913781>

¹³ Ece Göksedef, BBC Türkçe, Taliban: Afganistan'da 20 yıl sonra yeniden kontrolü sağlayan örgüt nasıl kuruldu, bugünlere nasıl geldi?, 21 Temmuz 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57913781>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

mücahitlere dini ve askeri eğitimler vererek sağladığı desteklerle de birlikte, Peştunca “talebe” anlamına gelen “Taliban”ın temeli hazırlanmaya başlamıştır.¹⁴

Taliban’ın resmen kuruluş sürecini belirleyen bir diğer önemli etkenin de 1979’da başlayıp 1989’da tamamlanan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) işgali olduğunu söylemek mümkündür. 1979 Sovyet işgali, Diyobendi medreselerine geniş katılımı da artırmıştır.¹⁵ 1979 Sovyet işgali başladığında bölgede hali hazırda belli bir varlık sürdüren mücahitler, başta ABD ve Pakistan desteğiyle çatışmalara aktif katılmışlardır. Çatışmaların temelinde, “ülkedeki direniş sürecinin organize ve kontrollü bir biçimde değil, daha çok yerel teşkilatlanmalar, etnik ve kabilevi bağlar, şahsi ilişkiler ve güç merkezleri üzerinden yürümüş olması” yatıyordu.¹⁶ The Conversation’ın dosyasına göre CIA’in savaşa örtülü olarak dahil olması da İslami militanlığı tetiklemiş ve dindar savaşçılardan oluşan bir direniş hareketini organize etme ve yönlendirme anlamında rol oynamıştır.¹⁷ Böylece dış etkilerle de birlikte, Diyobendi geleneğine dayanan kültürün de eski sömürge dönemindeki amaçlarından ve anlamından uzaklaştığı düşünülmektedir.

1989’da işgalin son bulmasının ardından, savaş sırasında Pakistan’a göç etmiş olan ve içlerinde Diyobend medresesinde eğitilmiş öğrenciler de bulunan mülteciler, savaş sonrasında Afganistan’a dönmeye başlamışlardır.¹⁸ İşte bu öğrencilerden biri olan Molla Ömer’in, 1989’u takip eden siyasi ve toplumsal kriz dönemi ve devam eden çatışmalar neticesinde 1994 yılında, diğer Peştun mücahit ve öğrencilerle birlikte Taliban’ı kurduğu düşünülmektedir. Komünizmle savaş söylemi gücünü koruduğu ve çatışma ortamı sürdüğünden, mücahitler halk tarafından destek görmeye devam etmiştir. Bu süreci önce Kandahar ve Hilmend olmak üzere birçok bölgenin, 1996 yılında ise başkent Kabil’in, iç savaşta yer alan gruplar arasındaki ihtilaflardan yararlanılarak ele geçirilmesi ve “Afganistan İslam Emirliği”nin ilan edilmesi takip etmiştir.¹⁹ ‘2001 yılına gelindiğinde Taliban, Afganistan’ın yüzde 90’dan fazlasını kontrol eder hale gelmiştir’.²⁰

Taliban’ın El Kaide ile olan iş birlikleri ve Usmane Bin Laden ile El Kaide mensuplarının sığınmasına izin vermesi, ABD ve Birleşmiş Milletler tarafından tepkiyle karşılanılmaktaydı. 11 Eylül 2001’de New York’ta İkiz Kuleler ve Pentagon’a yönelik saldırılardan El Kaide’nin sorumlu tutulması ve Taliban’ın bu saldırı sonrasında da ABD’nin beklediği iş birliğini yapmaması, ABD öncülüğündeki ve NATO destekli Koalisyon Güçleri’nin Afganistan işgalini başlatması ile sonuçlandı. ABD ve NATO varlığında yeni bir Afgan hükümeti kurulduğu halde, “hava operasyonları, sivil kayıplara yol açan ev baskınları ve yerel aşiretler arasında yeniden başlayan mücadele, halkın Taliban’a olan sempatisinin bazı bölgelerde

¹⁴ Ece Göksedef, BBC Türkçe, Taliban: Afganistan’da 20 yıl sonra yeniden kontrolü sağlayan örgüt nasıl kuruldu, bugünlere nasıl geldi?, 21 Temmuz 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57913781>

¹⁵ Conversation (the), Taliban’s religious ideology – Deobandi Islam – has roots in colonial India (Taliban’ın dini ideolojisi Diyobendi İslamının kökenleri Hindistan’ın sömürge dönemine uzanıyor), 25 Ağustos 2021, <https://theconversation.com/talibans-religious-ideology-deobandi-islam-has-roots-in-colonial-india-166323>

¹⁶ Mepa News, Taliban kimdir, ne için savaşıyor?, 5 Ağustos 2021, <https://www.mepanews.com/taliban-kimdir-ne-icin-savasiyor-45960h.htm>

¹⁷ Conversation (the), Taliban’s religious ideology – Deobandi Islam – has roots in colonial India (Taliban’ın dini ideolojisi Diyobendi İslamının kökenleri Hindistan’ın sömürge dönemine uzanıyor), 25 Ağustos 2021, <https://theconversation.com/talibans-religious-ideology-deobandi-islam-has-roots-in-colonial-india-166323>

¹⁸ GİGM Afganistan Menşe Ülke Bilgisi (MÜB), Taliban’ın Hedef Aldığı Kişiler ve Gruplar, sf.5, 28 Şubat 2020

¹⁹ Mepa News, Taliban kimdir, ne için savaşıyor?, 5 Ağustos 2021, <https://www.mepanews.com/taliban-kimdir-ne-icin-savasiyor-45960h.htm>

²⁰ GİGM Afganistan Menşe Ülke Bilgisi (MÜB), Taliban’ın Hedef Aldığı Kişiler ve Gruplar, sf.5, 28 Şubat 2020

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

artmasına yol açtı".²¹ Taliban mensupları kırsal bölgeler ve Pakistan'daki Peştun bölgelerine giderek yeniden organize olmaya buralardan devam etti. Böylece Taliban'ın 2001'den günümüze dek sürecek olan gerilla direnişi süreci başlamış oldu. Yine aynı süreçte faal olmaya başlayan yeni Afgan hükümeti zamanla bir "kukla" hükümet olarak kabul gördü ve adı derin bir biçimde yolsuzluklarla ve sürekli artan afyon ithalatıyla anılır oldu.²²

Yeniden organize olmaya devam eden Taliban özellikle 2006 yılıyla birlikte Wardak, Logar, Zabul ve Uruzgan bölgelerinde gücünü önemli ölçüde artırdı ve Kabil'in batı sınırlarına doğru genişlemeye başladı.²³ 2010'dan itibaren Taliban isyanları farklı bölgelere sıçramaya devam etti ve 2014 yılından itibaren ise, NATO destekli güçlerin yerini Afgan Ordusu'na bırakma süreci tamamlandı. Bunun sonucu, Taliban'ın saldırılarını daha da şiddetlendirerek devam ettirmesi oldu. 2018 yılına gelindiğinde özellikle doğu, güneydoğu ve güneydeki bazı bölgelerde çatışmalar yoğunlaştı.²⁴ İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre Taliban bu genişleme sürecinde yalnızca hükümet ve yabancı askeri tesislerini hedef aldığı iddia etse de gelişigüzel kullandığı güç sonucunda yüzlerce sivil hayatını kaybetti ve yaralandı.²⁵

2020 yılında ABD ile Taliban arasında barış anlaşması süreci başlamasına karşın müzakerelerin sonuç vermemesiyle Taliban, Afgan hükümetine saldırılarını artırdı ve kontrole aldığı bölgeleri daha da genişletti. ABD ordusunun bölgeden tamamen çekilmesi için – sembolik anlamıyla da birlikte – 11 Eylül 2021 gösterilirken Taliban, çekilmenin belirtilenden erken gerçekleşmesini takiben 15 Ağustos 2021 tarihinde Kabil'i de ele geçirerek hakimiyetini duyurdu. 17 Ağustos 2021 tarihinde genel af ilan edildiğini açıklayıp, Afgan hükümeti için çalışmış olan devlet memurlarını işlerine dönmeye, kadınları da devlet yönetimine katılmaya²⁶ ve yurt dışındaki Afganları da ülkeye geri dönmeye davet etti. Ancak Taliban'ın geçmişte sokakta kırbaçlanma cezasından idama kadar varan uygulamalarını bilen pek çok Afgan, Taliban'ın sözüne güvenip Afganistan'a dönülemeyeceğini belirtmekte,²⁷ 'Taliban'ın şeriat kurallarına uydukları ve örtündükleri takdirde kadınlara "saygı göstereceğini" açıklaması²⁸ gibi durumların da bu endişeleri ortadan kaldırmadığı gözükmektedir.

²¹ Ece Göksedef, BBC Türkçe, Taliban: Afganistan'da 20 yıl sonra yeniden kontrolü sağlayan örgüt nasıl kuruldu, bugünlere nasıl geldi?, 21 Temmuz 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57913781>

²² Capire, Interview: What's At Stake For Women's Lives In Afghanistan? (Röportaj: Afganistan'da Kadınların Hayatı İçin Neler Tehlikede?), 20 Ağustos 2021, <https://capiremov.org/en/interview/interview-whats-at-stake-for-womens-lives-in-afghanistan/>

²³ International Crisis Group (Uluslararası Kriz Grubu), The Insurgency in Afghanistan's Heartland (Afganistan'ın Kalbinde İsyan), 27 Haziran 2011, <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/207-the-insurgency-in-afghanistan-s-heartland.pdf>, sf. 6-7, alıntılındığı yer Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO), Afghanistan: Security Situation – COI Report (Afganistan: Güvenlik Durumu – MÜB Raporu), Haziran 2021, sf. 29, <https://easo.europa.eu/information-analysis/country-origin-information/country-reports>

²⁴ EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), Afghanistan: Security Situation – COI Report (Afganistan: Güvenlik Durumu – MÜB Raporu), Haziran 2021, sf. 29, <https://easo.europa.eu/information-analysis/country-origin-information/country-reports>

²⁵ HRW (İnsan Hakları İzleme Örgütü), World Report 2019 – Afghanistan (Dünya Raporu 2019 – Afganistan), 17 Ocak 2019, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/afghanistan>, alıntılındığı yer Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO), Afghanistan: Security Situation – COI Report (Afganistan: Güvenlik Durumu – MÜB Raporu), Haziran 2021, sf. 29, <https://easo.europa.eu/information-analysis/country-origin-information/country-reports>

²⁶ Al Jazeera, Taliban announces 'amnesty,' reaches out to women (Taliban 'af' ilan ediyor, kadınlara ulaşmaya çalışıyor), 17 Ağustos 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/17/taliban-announces-amnesty-urges-women-to-join-government>

²⁷ Sema Kızıllarlan, Medyascope.tv, Taliban'ın "Ülkenize dönün" çağrısına Türkiye'deki Afganlar ne diyor? -"Ellerinde silah tutarak 'Biz değıştik' diyorlar, buna inanmak mümkün değil", 17 Ağustos 2021, <https://medyascope.tv/2021/08/17/talibanin-ulkenize-donun-cagrisina-turkiyedeki-afganlar-ne-diyor-ellerinde-silah-tutarak-biz-degistik-diyorlar-buna-inanmak-mumkun-degil/>

²⁸ BBC Türkçe, Taliban'la birlikte Afganistan'da kadınların ve kız çocuklarının hangi kazanımları tehdit altında?, 16 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58234189?>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

Taliban Uygulamaları ve Hedef Kitleler

Bahsedilen farklı işgal süreçleriyle gelişen ve Taliban'ın elindeki bölgelerde istikrar ve güveni sağlayacağına dair olan halk inancının, Taliban'ın tarih boyu gücünü artırdıkça daha da görünür olan uygulamalarının yarattığı önemli insan hakları ihlalleri ve zulümlerle sekteye uğradığını söylemek mümkündür.

Akademisyen Anatol Lieven²⁹, Peştunlar, Taliban ve Afganistan'da devlet üzerine 2021'de yayınlanan makalesinde, Taliban'ın şeriat anlayışını Peştun kavimlerinin bazı geleneklerine nasıl dayandırdığını açıklar:

'Taliban, şeriat düzeninin kendilerine ait versiyonunu, Peştun kavimler arasında hakim olan iki geleneğe dayanarak geliştirmiştir. Bunların ilki, yerel dini figürlerin [...] kavimler arası çekişmelerde arabuluculuk rolü oynaması pratiğidir. İkincisi ise, prestijli dini liderlerin, Kuran'a ve püritencilğe sıkı sıkıya bağlı davranış kurallarına 'dönmek' adı altında, yerel halkların davranış kalıplarını düzenlemeye yönelik vaazlar verme ihtiyacı duyma eğilimidir.'³⁰

Bu anlayış ve pratiklerle de ilintili olarak Taliban, Afghanistan Civil Service Institute'dan araştırmacı Dr. Hidayet Siddıkoğlu'nun aktardığına göre, yereldeki hocalar/imamlar üzerinden kontrol kuruyor ve halka yönelik tutum da bu yereldeki hocaların/imamların yaklaşımlarına göre değişiyor.³¹ 'Her köyün bir mollası olması, Taliban'a her bir Peştun köyüne sistematik olarak erişim olanağı veriyor ve buyruklarına uyulduğundan emin olma şansı tanıyor – ki bu daha önce herhangi bir Afgan devletinin (veya Pakistan hatta Hindistan devletinin de) başarabildiği bir şey değildi'.³²

Birleşik Krallık Üst Mahkemesi Göç ve İltica Komisyonu 2018 tarihli raporunda ifade edildiğine göre, Taliban'ın merkezi olmayan yapısı, merkezi bir liderlikten uzak otonom güç merkezleri olarak işleyen en az beş ya da altı "Şura"dan oluşur.³³ Vilayetlerin Askeri Delegeleleri mevcut olmakla birlikte her vilayette 10 bölge vardır ve bu bölgeler içerisinde bireysel Taliban komutanları bulunmaktadır.³⁴ Aynı rapor Taliban'ın güçlü istihbarat ve gözetim mekanizmalarının yereldeki muhbir ağları üzerinden ilerlediğinden de bahseder. BBC Türkçe'nin ilgili haberinde ise Taliban içinde Amri bil Marof (kelime anlamı: iyiliği emret) diye bilinen bir grubun sosyal kuralların uygulayıcısı olduğu ifade edilirken, kuralların 1990'larda olduğu gibi günümüzde de "önce bir uyarı, sonra bir ceza – toplum içinde aşağılama, hapis, dayak, kırbaç" olarak uygulandığı ifade edilir.³⁵

²⁹ Anatol Lieven, Georgetown Üniversitesi'nde Profesör, King's College London'da misafir profesör, eski gazeteci.

³⁰ Anatol Lieven, An Afghan Tragedy: The Pashtuns, the Taliban and the State (Bir Afgan Trajedisi: Peştunlar, Taliban ve Devlet), Survival Akademik Dergisi, 63:3, 7-36, sf. 25-26, 2021, <https://doi.org/10.1080/00396338.2021.1930403>

³¹ Dr. Hidayet Siddıkoğlu, GAV Panel Notları, 5 Ağustos 2021

³² Anatol Lieven, An Afghan Tragedy: The Pashtuns, the Taliban and the State (Bir Afgan Trajedisi: Peştunlar, Taliban ve Devlet), Survival Akademik Dergisi, 63:3, 7-36, sf. 28, 2021, <https://doi.org/10.1080/00396338.2021.1930403>

³³ AS (Safety of Kabul) (Kabil'in Güvenliği) Afghanistan CG [2018] UKUT 00118 (IAC), United Kingdom: Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Birleşik Krallık: Üst Mahkeme Göç ve İltica Komisyonu), 16 Nisan 2018, https://www.refworld.org/cases/GBR_UTIAC_5ad638104.html, erişim tarihi 23 Ağustos 2021

³⁴ AS (Safety of Kabul) (Kabil'in Güvenliği) Afghanistan CG [2018] UKUT 00118 (IAC), United Kingdom: Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Birleşik Krallık: Üst Mahkeme Göç ve İltica Komisyonu), 16 Nisan 2018, https://www.refworld.org/cases/GBR_UTIAC_5ad638104.html, erişim tarihi 23 Ağustos 2021

³⁵ BBC Türkçe, Taliban kontrolündeki bölgelerde yaşayan Afganlar anlatıyor: 'Ne derlerse onu yapmak zorundayız', 16 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58226503>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

1990'lı yıllardaki iktidar döneminde Taliban, katillerin ve zina yapanların alenen infaz edilmesi, hırsızların uzuvlarının kesilmesi³⁶ ve bunların kamusal alanda günlerce sergilenmesi gibi³⁷ uygulamalarda bulunmuş, günümüze kadar kontrolü altına aldığı bölgelerde IŞİD ile benzer biçimde katı şeriat kurallarını uygulamaya devam etmiş, kadınların dışarı çıkmasını engellemiş, kimi zaman elektriği yasaklamıştır.³⁸ Yine 1996 – 2001 arası hakimiyet sürecinde bu gibi uygulamalarla faal olan Erdem ve Ahlaksızlığı Engelleme Bakanlığı, 7 Eylül 2021'de ilan edilen yeni geçici hükümet bünyesinde de tekrar kurulmuştur. Taliban'ın kısıtlayıcı şeriat hukuku yorumunu uygulamakta başarısız olan kişilerin tutuklanması ve cezalandırılmasıyla sorumlu olan bakanlığın yeniden kurulması, Taliban'ın yeni dönem için verdiği değişim sözlerinin pek karşılığı olmadığını da gösterir niteliktedir.³⁹

Kadınlar ve Kız Çocukları

Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı'nın 2010 raporu, Taliban'ın kırsal Peştun kavimlerinin geleneklerine dayandığı katı İslam yorumunun, başta kadınlar ve kız çocukları olmak üzere pek çok farklı gruba yönelik geniş insan hakları ihlallerine yol açtığı bilgisine yer verir.⁴⁰ Örneğin, 1990'lı yıllarda “kadınların yanında bir erkek olmadan ve saçlarını ve bedenini saklayacak şekilde tamamen örtünmeden evden çıkması, siyasete atılması ya da kamusal alanda konuşması yasaklandı” ve yanlarında “bir erkek olmadan kadınların sağlık hizmetlerine erişmeleri de mümkün değildi”.⁴¹ Günümüzde de Taliban'ın kontrol ettiği bölgelerde bu uygulamalar devam etmiştir. ABD Kongre Araştırma Merkezi'nin 2017 raporuna göre ise Taliban, kadınların (ve kız çocuklarının) okula gitmesini veya sağlık sektörü haricinde ev dışından çalışmasını yasaklamış ve pek çok kadını zina suçlamasıyla kamusal alanda infaz etmiştir.⁴² Bazı kaynaklar bölgesel olarak değişen uygulamalarda kız çocuklarının okula ya dört veya altıncı sınıfa kadar gitmesine izin verildiğinden, ya da tamamen yasaklandığından da bahseder.⁴³ BBC Türkçe'nin sunduğu haber, Taliban'ın 1990'lı yıllarda kadınlara ve kız çocuklarına uyguladığı zulümlerin diğer detaylarından da bahsediyor:

'Burkasının altında vücutlarının en ufak bir kısmı görünse dahi kadınlar sokak ortasında kırbaçlanabiliyor, okula gitmek isteyen bir kız çocuk dayak cezası alabiliyordu. Zina ile suçlanan kadınlara verilen ceza ise sokak ortasında

³⁶ BBC Türkçe, Haybatullah Akundzade: Taliban lideri kimdir, örgütün liderlik yapılanması nasıl?, 18 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58252754?>

³⁷ Fundanur Öztürk, BBC Türkçe, Taliban rejiminden Türkiye'ye kaçan Afgan kadınlar anlatıyor: 'Kimse bu kez kadınlara zulmetmeyeceklerine inanmasın', 18 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58250917>

³⁸ Farhad Khurami (Afganistan İçişleri Bakanlığı Görevlisi), 1 + 1 Express, İrfan Aktan ile söyleşi, 14 Ağustos 2021, <https://birartibir.org/cehennem-kelimesi-ozet/>

³⁹ James Edgar, AFP, Taliban announce hardline government as protests grow (Protestolar büyürken Taliban katı hükümetini ilan ediyor), 8 Eylül 2021, <https://news.yahoo.com/taliban-announce-hardline-government-protests-035504938.html?>

⁴⁰ Background note: Afghanistan (Arka Plan notu: Afganistan), güncellenme tarihi 26 Mart 2010, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5380.htm>, alıntıldığı yer United Kingdom: Home Office (Birleşik Krallık: İçişleri Bakanlığı), Country of Origin Information Report – Afghanistan (Menşe Ülke Bilgisi Raporu – Afganistan), 5 Kasım 2010, <https://www.refworld.org/docid/4cd9208a2.html>, erişim tarihi 23 Ağustos 2021

⁴¹ BBC Türkçe, Taliban'la birlikte Afganistan'da kadınların ve kız çocuklarının hangi kazanımları tehdit altında?, 16 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58234189?>

⁴² Congressional Research Service (CRS) (ABD Kongre Araştırma Merkezi), Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy (Afganistan: Taliban-Sonrası Yönetim, Güvenlik, ve ABD Politikası), 13 Aralık 2017, sf. 4, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf>

⁴³ EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 19, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>; Capire, Interview: What's At Stake For Women's Lives In Afghanistan? (Röportaj: Afganistan'da Kadınların Hayatı için Neler Tehlikede?), 20 Ağustos 2021, <https://capiremov.org/en/interview/interview-whats-at-stake-for-womens-lives-in-afghanistan/>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

taşlanmaktı. Taliban savaşçıları 1996'da oje süren bir kadının baş parmağının ucunu kesmişti. Kadınlar ve kız çocuklara yönelik şiddet ve cinsel istismar da çok yaygındı.⁴⁴

2001 sonrası süreçte kadınlar kısmi de olsa bazı hak ve özgürlüklerini geri alabilmişlerdi. Bir Afgan kadın hakları aktivistinin, medya platformu Capire için verdiği mülakatta belirttiğine göre kadınlar en azından kamusal hayatta az da olsa görünürlük kazanabilmiş, devlet kurumlarında çalışabilmiş, üniversite ve okula gidebilmişler; demokrasiye ve haklarına sahip olabileceklerine yönelik yavaş da olsa bir inanç geliştirebilmeye ve daha iyi bir gelecekleri olabileceği ihtimalini düşünmeye başlamışlardı.⁴⁵ Örneğin, 2021 yılında, meclisin %27'si ve devlet memurlarının beşte biri kadınlardan oluşmakta, yaklaşık 3.5 milyon kız çocuğu okumaya devam etmekteydi (1999 yılında ise kız çocukları ortaokul ve liselere devam edemiyor ve yalnızca 9000 tanesi ilkokula gidiyordu).⁴⁶ Gelinek noktada Taliban'ın ülkede hakimiyeti eline alması, özellikle 1990'lı yıllardaki ve sonrasında da ele geçirdiği bölgelerdeki uygulamaları düşünüldüğünde, kadınların tüm bu eksik ama değerli kazanımlarının sıfırlanacağını söylemek yerindedir.

Taliban'ın yaklaşımının kadının insan hakkı ihlallerini engellemeyeceğini görebilmek için, sadece kendi sözcülerinin açıklamalarına bakmak dahi yeterli olabilmektedir. Konuya ilişkin olarak Taliban sözcüsü Zabihullah Mücahid, Kabil ele geçirildikten sonra verilen basın toplantısında, 'kadınların çalışmasına ve eğitim almasına izin verileceği ve "toplumda gayet aktif olabilecekleri," ancak bunun İslami hukuk çerçevesi içinde olacağını belirtmiştir.⁴⁷ Bir başka açıklamada ise, yeni hükümette bir kadın bakan olabilir mi sorusu yöneltildiğinde "bakan olarak değil, ama Kuran'ın emirleri ve şeriat yasaları doğrultusunda kadınlar örneğin bakanlıklarda, polis gücünde ya da mesela yargı mercilerinde asistan olarak çalışabilirler" cevabını vermiştir.⁴⁸

5 Eylül 2021 tarihli AFP haberi ise Taliban tarafından yayınlanan bir genelgedeki kadınlara yönelik ayrımcı uygulamaların ilanından bahseder. Genelgeye göre özel Afgan üniversitelerine ve yüksekokullarına giden kadın öğrenciler siyah elbise ve yüzlerini büyük oranda kapatan peçe giymek zorunda olacak, sınıflar cinsiyete göre ayrılacak, kadın öğrenciler sadece kadın hocalardan ders alabilecek, eğer bu mümkün değil ise yalnızca düzgün karakterli "yaşlı erkekler" kadın öğrencilere ders verebilecek.⁴⁹ Aynı habere göre ayrıca, kadın öğrenci ve hocalar, dersleri erkeklerden en az beş dakika önce bitirmek ve erkekler binayı boşaltana kadar bekleme odalarında beklemek zorunda olacaklar.

⁴⁴ BBC Türkçe, Taliban'la birlikte Afganistan'da kadınların ve kız çocuklarının hangi kazanımları tehdit altında?, 16 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58234189>

⁴⁵ Capire, Interview: What's At Stake For Women's Lives In Afghanistan? (Röportaj: Afganistan'da Kadınların Hayatı için Neler Tehlikede?), 20 Ağustos 2021, <https://capiremov.org/en/interview/interview-whats-at-stake-for-womens-lives-in-afghanistan/>

⁴⁶ OHCHR (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği), 31st Special Session of the Human Rights Council, The serious human rights concerns and situation in Afghanistan, Statement by Michelle Bachelet, UN High Commissioner for Human Rights (İnsan Hakları Konseyi 31. Özel Seansı, Afganistan'daki ciddi insan hakları kaygıları ve durumu, BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Michelle Bachelet'in açıklaması), 24 Ağustos 2021, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27403&LangID=E>

⁴⁷ Wire (the), 'Ominous Sign,' Says CPJ as Taliban Remove Women News Anchors, Beat up Reporters (Taliban Kadın Haber Spikerlerini Ortadan Kaldırıp, Muhabirlere Şiddet Uygularken, CPJ 'Kaygı Verici Bir İşaret' Diyor), 20 Ağustos 2021, <https://thewire.in/media/ominous-sign-says-cpj-as-taliban-remove-2-women-news-anchors-beat-up-2-reporters>

⁴⁸ Övgü Pinar, BBC Türkçe, Taliban: En önemli partnerimiz Çin; Katar ve Türkiye, Kabil Havalimanı için çalışıyor, 2 Eylül 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58423514>

⁴⁹ Emal Haidary, AFP, Taliban order university women to wear face-covering niqab (Taliban üniversiteli kadınlara yüzlerini kapatan peçe giymelerini buyuruyor), 5 Eylül 2021, https://news.yahoo.com/taliban-order-university-women-wear-131956760.html?fr=sycsrp_catchall

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

Yıllarca uygulanan pratikler ve güncel söylemlerin yanı sıra, yakın dönemde sahadan gelen bu ve benzeri diğer haberler de Taliban'ın çizdiğini iddia ettiği "kapsayıcı" çerçevenin insan haklarına yaraşır bir yaklaşım getirmediğini açıkça göstermektedir. Örneğin, kadına yönelik şiddet alanında çalışan Every Woman Treaty'den, Afganistan'da hakimlik yaparken 2015'te ABD'ye sığınmak zorunda kalan Necla Eyyubi Sky News'e yaptığı açıklamada, "Afganistan'daki kadınlarla konuştuğunu ve kadınlara yönelik pek çok kötü muamele ve şiddet vakası işittiğini" ve "son birkaç haftadır komşu ülkelere, seks kölesi yapılmak üzere tabutların içinde sevk edilen çok sayıda genç kadın" olduğunu; ailelerin, genç kızlarını Taliban militanlarıyla evlendirmeye zorladığını belirtmiştir.⁵⁰

Devlet Memurları, Güvenlik Yetkilileri ve Yabancı Ülke veya Kurum Çalışanları

Birleşik Krallık Üst Mahkemesi Göç ve İltica Komisyonu 2018 tarihli raporunda, Taliban tarafından en yüksek düzeyde zulüm riski altında olan grupları kıdemli devlet memurları ve güvenlik yetkilileri veya casuslar olarak ifade etmiştir.⁵¹ GİGM 2020 tarihli Afganistan Menşe Ülke Raporu ise Taliban'ın hedef aldığı daha geniş kitlelere dair referanslara yer vermektedir:

'Taliban, geniş yelpazeden yanlış davrandığını düşündüğü kimseleri hedeflemektedir: Politik düşmanlar, hükümet görevlileri, batılı ve düşman ülke elçiliklerinde çalışanlar veya hükümete, batılı diplomatik temsilciliklere ve ajanslara çalışan herhangi bir sivil, Afgan Güvenlik Güçleri'ndeki herhangi bir rütbeli, ajan olduğuna inanılan veya Taliban'ı yetkililere ihbar eden kişiler, şeriatı ve Taliban kurallarını ihlal edenler, Afgan Hükümeti ve yabancı silahlı güçlerin destekçileri, Afgan hükümetinin sözleşmeli çalışanları, Taliban karşıtı ülkelere çalışan sözleşmeli çalışanlar, düşman yabancı ülkelere çalışan tercümanlar, Taliban tarafından savaş çabalarına faydalı veya gerekli olarak seçilen ve işbirliği yapmayı reddeden herhangi bir kategorideki kişiler'.⁵²

Devlet memurları ve öğretmenlerin Taliban'ın "kukla" olarak gördüğü Afgan hükümeti için çalışıyor olması, Taliban'ın gözünde bu kesimden sivillere ve hatta onların ailelerine uygulanan saldırı ve zulümleri meşru kılmıştır.⁵³ Bu anlamda Taliban'ın "sivil" anlayışının Uluslararası İnsan Hakları Hukuku çevresindeki tanımlamadan farklı olduğunu eklemek gerekir. Taliban'ın bu konuda, devlet memurları da dahil olmak üzere Afganistan hükümeti için çalışan herkesin geçerli bir askeri hedef olabileceğini belirttiği ve bunu saldırılarına meşruiyet kazandırmak için kullandığı bilinmektedir.⁵⁴ Örneğin, Taliban'ın ele geçirdiği bölgelerdeki yollarda konuşlanan kontrol noktalarında devletin

⁵⁰ Independent Türkçe, Eski Afgan hakim: Taliban, kötü yemek yaptığı gerekçesiyle bir kadını ateşe verdi, 21 Ağustos 2021, <https://www.indyurk.com/node/401841/d%C3%BCny%C3%A7-eski-afgan-hakim-taliban-k%C3%B6t%C3%BC-yemek-yapt%C4%B1%C4%9F%C4%B1-gerek%C3%A7esiyle-bir-kad%C4%B1n%C4%B1-ate%C5%9Fe-verdi>

⁵¹ AS (Safety of Kabul) (Kabil'in Güvenliği) Afghanistan CG [2018] UKUT 00118 (IAC), United Kingdom: Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Birleşik Krallık: Üst Mahkeme Göç ve İltica Komisyonu), 16 Nisan 2018, https://www.refworld.org/cases_GBR_UTIAC_5ad638104.html, erişim tarihi 23 Ağustos 2021

⁵² Dr. Antonio Giustozzi, LANDINFO, Report Afghanistan: Taliban's Intelligence and the intimidation campaign (Afganistan Raporu: Taliban'ın istihbarat ve yıldırma politikaları), 23 Ağustos 2017, sf. 11,

https://landinfo.no/asset/3590/1/3590_1.pdf, alıntılındığı yer GİGM Afganistan Menşe Ülke Bilgisi (MÜB), Taliban'ın Hedef Aldığı Kişiler ve Gruplar, sf. 8, 28 Şubat 2020

⁵³ EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 19,

<https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

⁵⁴ HRW (İnsan Hakları İzleme Örgütü), No Safe Place: Insurgent Attacks on Civilians in Afghanistan (Güvenli Yer Yok: Afganistan'da Sivillere Yönelik İsyancı Saldırıları), 8 Mayıs 2018, <https://www.hrw.org/report/2018/05/08/no-safe-place/insurgent-attacks-civilians-afghanistan>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

güvenlik personellerini kaçırmak veya öldürmek için, geçen yolcuları izlediği söylenmekte, belli dönemlerde kadın öğretmenleri sürekli olarak kaçırdığı da bilinmektedir.⁵⁵

Dr. Antonio Giustozzi tarafından Landinfo⁵⁶ için hazırlanan rapordaki Taliban mensuplarıyla yapılan mülakatlara göre, Taliban'ın istihbarat birimleri de şüpheli devlet işbirlikçilerini araştırıyor ve ölüm listelerine (kara listenin bir alt başlığı ve infaz suçundan aklananları da içeriyor) aktarılmak üzere kara listelere girecek hedef kişiler belirliyor.⁵⁷ Kara liste, Taliban'ın tanımına göre hatalı davranan herhangi bir kişiyi içerebiliyor ve kişi bu listeye alınmadan önce kendini düzeltmesi için Taliban'dan bir uyarı alıyor.⁵⁸ Ancak her ne kadar kâğıt üzerinde belli yöntem ve kuralları olsa da keyfi uygulama ve cezalandırmaların yaygınlığı Landinfo raporu için Taliban mensuplarıyla yapılan mülakatlarda doğrulanmıştır.

Taliban ile iş birliği yapmaktan imtina etmek de hükümet yanlısı olarak görülüp hedef haline gelmenin yolunu açmaktadır. Birleşik Krallık Üst Mahkemesi 2018 yılında bu anlamda örnek teşkil edebilecek bir vakaya sahne olmuştur. İlgili davada,

'Temyiz eden tarafın babası, Taliban'ın varlık sürdürdüğü köyün tanınmış bir yerel imamıydı. Taliban ile iş birliği veya onlar için propaganda yapmayı reddetti ve bir hükümet ajanı olarak damgalandı. Taliban 2006 yılında onu öldürdü. Temyiz eden tarafın ağabeyi, babasının ölümünü yetkililere ihbar etti ve bundan 10 gün sonra hükümet güçleri yereldeki Taliban grubuna bir saldırı düzenlemişti. Bunun üzerine Taliban, temyiz eden tarafın ağabeyinin hükümet için casusluk yaptığından şüphelendiği için 2007 yılında da onu öldürdü'.⁵⁹

Ağustos 2021'e gelindiğinde ise Taliban'ın genel af ilanına ve misilleme niyetleri olmadığını iddia etmesine rağmen Taliban güçlerinin Birleşik Devletler veya NATO için çalışmış olan kişileri ve eski güvenlik güçleri ile Afgan hükümeti çalışanlarını kapı kapı gezerek aramakta ve ailelerini tehdit etmekte olduğuna yönelik ihbarların yanı sıra; tutuklama ve mala el koyma iddiaları ve henüz doğrulanamamış da olsa bazı hükümetle iltisaklı olduğu düşünülen kişilerin alıkonulması, öldürülmesi ile misilleme cinayetlerinin devam ettiğine dair ihbarlar mevcuttur.⁶⁰

Gazeteciler ve Basın Çalışanları

⁵⁵ EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 30, 42, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

⁵⁶ Landinfo.no, Norveç Menşe Ülke Bilgisi Merkezi'nin yayınlara yer verilen çevrimiçi platformdur.

⁵⁷ Dr. Antonio Giustozzi, LANDINFO, Report Afghanistan: Taliban's Intelligence and the intimidation campaign (Afganistan Raporu: Taliban'ın istihbarat ve yıldırma politikaları), 23 Ağustos 2017, sf. 10, <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2018/03/Afganistan-Taliban%E2%80%99s-Intelligence-and-the-intimidation-campaign-23082017.pdf>

⁵⁸ Dr. Antonio Giustozzi, LANDINFO, Report Afghanistan: Taliban's Intelligence and the intimidation campaign (Afganistan Raporu: Taliban'ın istihbarat ve yıldırma politikaları), 23 Ağustos 2017, sf. 14, <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2018/03/Afganistan-Taliban%E2%80%99s-Intelligence-and-the-intimidation-campaign-23082017.pdf>

⁵⁹ AS (Safety of Kabul) (Kabil'in Güvenliği) Afghanistan CG [2018] UKUT 00118 (IAC), United Kingdom: Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Birleşik Krallık: Üst Mahkeme Göç ve İltica Komisyonu), 16 Nisan 2018, https://www.refworld.org/cases,GBR_UTIAC,5ad638104.html, erişim tarihi 23 Ağustos 2021

⁶⁰ Global Centre for the Responsibility to Protect (GCRP) (Küresel Koruma Sorumluluğu Merkezi), Atrocity Alert No. 267: Afghanistan, Niger and Myanmar (Burma) (Zulüm Alarmı No. 267: Afganistan, Nijer ve Myanmar (Burma)), 25 Ağustos 2021, <https://www.global2p.org/publications/atrocity-alert-no-267-afghanistan-niger-and-myanmar-burma/>; BBC, Afghanistan: Taliban carrying out door-to-door manhunt, report says (Afganistan: Rapora göre Taliban, kapı kapı insan avına çıkıyor), 20 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-58271797>; HRW (İnsan Hakları İzleme Örgütü), Afghanistan: Threats of Taliban Atrocities in Kandahar (Afganistan: Kandahar'da Taliban Vahşetine Yönelik Tehditler), 23 Temmuz 2021, <https://www.hrw.org/news/2021/07/23/afghanistan-threats-taliban-atrocities-kandahar>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

Gazeteciler ve basın çalışanları da benzer şekilde en yüksek risk ve tehditlerle karşılaşan gruplardandır. 1996 ve 2001 yılları arasındaki hakimiyet döneminde de Taliban'ın bağımsız medyayı tamamen yasakladığı bilinmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (HRW) 2015 tarihli raporu, Taliban'ın medyaya düşmanca yaklaşımının özellikle 2002 ile 2008 yılları arasında yoğunlaştığından, ve basın mensuplarının kaçırılması ve basına yönelik çeşitli saldırıların düzenli olarak gerçekleştirildiğinden bahseder.⁶¹ Aynı raporda ayrıca gazetecilere, haberleri Taliban ve diğer isyancı grupların istedikleri şekilde servis etmelerine ve hükümet açıklamalarını haberleştirmekten imtina etmelerine yönelik baskı ve tehditler uygulandığından; haberler istedikleri şekilde servis edilmediğindeyse Taliban üyeleri tarafından özel telefon numaraları veya e-posta adresleri üzerinden mesaj ve aramalar aldıklarından da söz edilir.

BBC Türkçe'nin Afganistan'da kalan gazetecilerle görüşerek hazırladığı Ağustos 2021 haberine göre gazeteciler uzun zamandır Taliban'dan ölüm tehditleri almaya devam etmiş, Herat şehri ele geçirildiğindeyse burada bulunan bir radyo ve televizyon kuruluşunun çalışanları ofisi tahliye ettikten bir süre sonra Taliban stüdyoları basmış ve orada çalışan gazetecilerin peşine düşmeye başlamıştır.⁶² Küresel Koruma Sorumluluğu Merkezi'nin yayını ise sadece 2021 yılında gelinen noktada en az 30 gazeteci ve basın çalışanının Taliban ve diğer silahlı radikaller tarafından öldürüldüğü, yaralandığı veya kaçırıldığına işaret eder.⁶³

Taliban'ın eski uygulamalarının aksine artık bağımsız medyayı yasaklamayacağına dair sözleri olsa da sözleri ile uygulamalarının birbirini tutmadığı pek çok örnekte gözükmektedir. Reuters'ın haberine göre Taliban'ın çeşitli gazetecilerin evlerini organize biçimde baskın düzenleyerek aramakta olduğuna ve kadın gazetecilerin televizyona çıkmasına izin vermeyeceğine dair bildirimler mevcuttur.⁶⁴ Özellikle yabancı kaynaklı basın kurumlarında çalışan gazetecilerin evlerine gidilip, ailelerine gazetecilerle ilgili sorular ve tehditler yöneltilmektedir.⁶⁵ Yereldeki özel ajanslara çalışan ve Jalalabad'daki protestoları haberleştiren muhabirler, kendilerinin ve eylemcilerin vücutlarının her yerinin tüfek saplarıyla dövüldüğünü belirtmiştir.⁶⁶ Ayrıca Taliban'ın peşine düştüğü Afganistan'daki bir Deutsche Welle muhabirini bulamaması üzerine, muhabirin yakın bir akrabasını öldürdüğü bildirilmiş;⁶⁷ Taliban

⁶¹ HRW (İnsan Hakları İzleme Örgütü), "Stop Reporting or We'll Kill Your Family" Threats to Media Freedom in Afghanistan ("Haber Yapmaya Son Verin Yoksa Ailenizi Öldürürüz" Afganistan'da Basın Özgürlüğüne Yönelik Tehditler), Ocak 2015, sf. 35, https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/afghanistan_0115_ForUpload.pdf

⁶² BBC Türkçe, Afganistan'da 'sıkışık kalmış' kadın gazeteciler anlatıyor: 'Bir evden diğerine kaçarak Taliban'dan saklanıyoruz', 21 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58291198>

⁶³ Global Centre for the Responsibility to Protect (GCRP) (Küresel Koruma Sorumluluğu Merkezi), Atrocity Alert No. 267: Afghanistan, Niger and Myanmar (Burma) (Zulüm Alarımı No. 267: Afganistan, Nijer ve Myanmar (Burma)), 25 Ağustos 2021, <https://www.global2p.org/publications/atrocity-alert-no-267-afghanistan-niger-and-myanmar-burma/>

⁶⁴ Sabine Siebold, Reuters, Taliban killed relative of Deutsche Welle reporter, German broadcaster says (Alman yayıncıya göre Taliban, Deutsche Welle muhabirinin akrabasını öldürdü), 20 Ağustos 2021, <https://www.reuters.com/business/media-telecom/relative-deutsche-welle-reporter-was-killed-by-taliban-german-broadcaster-says-2021-08-20/>

⁶⁵ Patricia Gossman, HRW (İnsan Hakları İzleme Örgütü), 'The Taliban Are Looking for Me': Many Unable to Flee Afghanistan Face Grave Risks ('Taliban Beni Arıyor': Afganistan'dan Kaçamayanlar Önemli Risklerle Karşı Karşıya), 27 Ağustos 2021, <https://www.hrw.org/news/2021/08/27/taliban-are-looking-me>

⁶⁶ Wire (the), 'Ominous Sign,' Says CPJ as Taliban Remove Women News Anchors, Beat up Reporters (Taliban Kadın Haber Spikerlerini Ortadan Kaldırıp, Muhabirlere Şiddet Uygularken, CPJ 'Kaygı Verici Bir İşaret' Diyor), 20 Ağustos 2021, <https://thewire.in/media/ominous-sign-says-cpj-as-taliban-remove-2-women-news-anchors-beat-up-2-reporters>

⁶⁷ Sabine Siebold, Reuters, Taliban killed relative of Deutsche Welle reporter, German broadcaster says (Alman yayıncıya göre Taliban, Deutsche Welle muhabirinin akrabasını öldürdü), 20 Ağustos 2021, <https://www.reuters.com/business/media-telecom/relative-deutsche-welle-reporter-was-killed-by-taliban-german-broadcaster-says-2021-08-20/>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

kontrolündeki Afganistan'ın hem basın çalışanları hem uluslararası kurum çalışanları ve hem de bunların aileleri için nasıl riskler barındırdığı bir kez daha gündeme oturmuştur.

Eğitim, Eğitim Kurumları ve Dini Alimler

New York Üniversitesi'nden akademisyenlere göre Taliban, 2001 sonrası isyancı örgüt olarak faaliyetlerine devam ettiği süreçte Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullara “yabancı güçlerin etkisi altında” oldukları için düşmanca davranışlarda bulunmuştur.⁶⁸ Özellikle 2006'dan itibaren ise okullara yönelik şiddet saldırıları artış göstermiş, onlarca öğrenci ve öğretmen öldürülmüş, yüzlerce okul yakılmış veya zorla kapatılmıştır.⁶⁹ Taliban'ın, kapatılan okulların geri açılması için 1980'lerin mücahitlerinin müfredat ve ders kitaplarına dayanan kendi müfredatlarının yürürlüğe sokulması, ve Bakanlık tarafından görevlendirilen öğretmenlere ek olarak Taliban'la ilişkili olan din öğretmenlerinin işe alınması gibi şartlar koştuğuna dair örnekler de mevcuttur.⁷⁰

Dini alim ve düşünce insanları, hükümet yanlısı açıklamalar yaptıkları, sivil ölümlerini eleştirdikleri⁷¹ veya Taliban'ın düşünce biçimi ve ideolojisini reddederek daha ılımlı İslam yorumlarını ön plana koydukları için hedef haline gelmiş;⁷² ve özellikle 2001 yılından itibaren yüzlercesi öldürülmüştür⁷³.

Sivil Toplum Çalışanları ve Aktivistler

Sivil toplum ile insani yardım çalışanları ve aktivistler Taliban için her zaman en öncelikli olmasa da farklı sebeplerden hedef haline gelmişlerdir. Sivil toplum kurumlarında çalışanların saldırıya uğradığı

⁶⁸ Rubin, B., and Rudeforth, C., Enhancing access to Education: Challenges and Opportunities in Afghanistan, Mayıs 2016, sf. 6, https://cic.nyu.edu/sites/default/files/enhancing_access_education_may23_final.pdf, alıntıldığı yer EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 38, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

⁶⁹ New York Times, High School Teacher is Beheaded in Afghanistan (Afganistan'da Lise Öğretmeninin Baş Kesildi), 5 Ocak 2006, <https://www.nytimes.com/2006/01/05/world/high-school-teacher-is-beheaded-in-afghanistan.html>; New York Times, Education in Afghanistan: A harrowing choice (Afganistan'da Eğitim: Üzücü bir seçim), 9 Temmuz 2007, <https://www.nytimes.com/2007/07/09/world/asia/09iht-afghan.4.6571860.html>; Giustozzi, A., and Franco, C., The Battle for Schools: The Taleban and State Education (Okullar için Mücadele: Taliban ve Devlet Eğitimi), 13 Aralık 2011, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/special-reports/the-battle-for-schools-the-taleban-and-state-education/>, alıntıldığı yer EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 38, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

⁷⁰ Giustozzi, A., and Franco, C., The Battle for Schools: The Taleban and State Education (Okullar için Mücadele: Taliban ve Devlet Eğitimi), 13 Aralık 2011, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/special-reports/the-battle-for-schools-the-taleban-and-state-education/>

⁷¹ UNAMA (Afganistan'daki BM Yardım Misyonu), Afghanistan Protection of Civilians in Armed Conflict Annual Report 2015 (Afganistan Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Yıllık Raporu 2015), Şubat 2016, sf. 47, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/poc_annual_report_2015_final_14_feb_2016.pdf, alıntıldığı yer EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 42, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

⁷² Dr. Neamat Nojumi (Orta ve Güneybatı Asya Uzmanı ve Afganistan üzerine kıdemli politika analisti), EASO Raporu revizyonu sırasında yapılan yorum, 22 Eylül 2017, alıntıldığı yer EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 42, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

⁷³ New York Times, Taliban Target: Scholars of Islam (Taliban Hedefi: İslam Alimleri), 28 Mayıs 2017, <https://www.nytimes.com/2017/05/28/world/asia/uptick-in-killing-of-religious-scholars-as-taliban-look-to-curtail-their-influence.html>, alıntıldığı yer EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 42, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

ve düzenli olarak kaçırıldığı pek çok dönem olmuştur. Örneğin, 2003 Ağustos’unda Taliban Gazni şehrinde Afgan Kızılay Derneği’nde çalışan dört kişinin arabasına saldırmış ve şehirdeki insanların sivil toplum kurumlarında çalışmalarını yasaklamıştır ve şehir özellikle 2007 yılında Afganistan’ın kaçırılma olayları açısından en riskli bölgelerinden biri haline gelmiştir.⁷⁴

Taliban’ın geçmişte sivil toplum kurumlarının insani yardım projelerinden %20’lik vergi kestiğine dair tanıklıklar olmakla birlikte, sivil toplum kurumlarına yönelik saldırıların sebebinin daha çok aldıkları (uluslararası) fonlamalarla ilgili olduğu düşünülmektedir.⁷⁵ Hedeflenen kişilerin çoğunlukla ABD’nin fonladığı projelerde veya ABD kurumlarında çalışanlar ile siyasi çalışmaları olanlar veya kalkınma çalışmaları için IMF ile işbirliği yapanlar olduğu görülmüştür.⁷⁶

Taliban’ın, kamuya kötü gözükmemek için sivil toplum mensuplarına, devlet ve güvenlik mensuplarına oranla daha az saldırdığı düşünülmektedir. Avrupa İltica Destek Ofisi’nin Kabil’deki bir politika analistiyle 2012 yılında yaptığı mülakat ve yazışmalarda da ifade edildiği üzere, sivil toplum mensuplarına olan saldırıların dönem dönem azalması, Taliban’ın kamu nezdindeki imajını toparlama amacıyla birlikte düşünülmelidir.⁷⁷ Bu örnekten de Taliban’ın ılımlı gözükme için nasıl pozisyonlar alacağı, tarihsel olarak ortada demek mümkündür. Taliban’ın benzer yöntemi bugün de farklı kesimlere ilişkin olarak uygulaması şaşırtıcı olmayacaktır.

Afganistan’daki BM Yardım Misyonu 2017 raporunda sivil toplum çalışanı ve aktivistlerin işlerinin doğası ve toplum üzerinde olan etkilerinden ötürü, hem içinde Taliban’ın da bulunduğu hükümet karşıtı unsurlar hem de Afgan ulusal güvenlik güçleri tarafından şiddet ve zulüm riskiyle karşı karşıya olduklarını belirtir:

‘Örneğin, 14 Şubat [2016] tarihinde hükümet karşıtı unsurlar saygıdeğer bir sivil toplum aktivistini ve bir doktoru Tagab, Kapisa bölgesinde sivil toplum tarafından organize edilen bir voleybol maçının çıkışında vurarak öldürmüştür. Aynı sivil toplum aktivisti daha önce hükümet karşıtı unsurlar tarafından kaçırılmış ve sivil toplumdaki işine ilişkin tehditler almıştı’.⁷⁸

⁷⁴ EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), Country of Origin Information Report. Afghanistan. Insurgent strategies : intimidation and targeted violence against Afghans (Menşe Ülke Bilgi Raporu. Afganistan. İsyancı stratejileri : Afganlara karşı yıldırma ve hedef gözetilen şiddet), Aralık 2012, sf. 66, ISBN 978-92-95079-65-6, <https://www.refworld.org/docid/50c5bf6b2.html>, erişim tarihi 1 Eylül 2021

⁷⁵ EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), Country of Origin Information Report. Afghanistan. Insurgent strategies : intimidation and targeted violence against Afghans (Menşe Ülke Bilgi Raporu. Afganistan. İsyancı stratejileri : Afganlara karşı yıldırma ve hedef gözetilen şiddet), Aralık 2012, sf. 66, ISBN 978-92-95079-65-6, <https://www.refworld.org/docid/50c5bf6b2.html>, erişim tarihi 1 Eylül 2021

⁷⁶ EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), Country of Origin Information Report. Afghanistan. Insurgent strategies : intimidation and targeted violence against Afghans (Menşe Ülke Bilgi Raporu. Afganistan. İsyancı stratejileri : Afganlara karşı yıldırma ve hedef gözetilen şiddet), Aralık 2012, sf. 66, ISBN 978-92-95079-65-6, <https://www.refworld.org/docid/50c5bf6b2.html>, erişim tarihi 1 Eylül 2021

⁷⁷ EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), Country of Origin Information Report. Afghanistan. Insurgent strategies : intimidation and targeted violence against Afghans (Menşe Ülke Bilgi Raporu. Afganistan. İsyancı stratejileri : Afganlara karşı yıldırma ve hedef gözetilen şiddet), Aralık 2012, sf. 67, ISBN 978-92-95079-65-6, <https://www.refworld.org/docid/50c5bf6b2.html>, erişim tarihi 1 Eylül 2021

⁷⁸ UNAMA (Afganistan’daki BM Yardım Misyonu), Afghanistan: Protection of Civilians in Armed Conflict Annual Report 2016 (Afganistan: Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Yıllık Raporu 2016), Şubat 2017, sf. 33, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/protection_of_civilians_in_armed_conflict_annual_report_2016_final280317.pdf

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

Afgan Kadın Haber Ajansı'ndan Homeira Saqib, Afganistan'da ulaşabildiği kadınlardan aldığı bilgilere dayanarak "tanınmış kadın hakları aktivistleri ve sivil haklar aktivistlerinin ev adreslerini bulmaya çalışıyorlar" demiştir.⁷⁹

Etnik ve Dini Azınlıklar

Dünya Bankası 2020 verilerine göre neredeyse 39 milyon olan Afganistan nüfusunun yaklaşık %84-89'unu Sünni Müslümanlar, %10-15'ini ise Şii Müslümanların oluşturduğu düşünülmektedir.⁸⁰ Bu genel kaniya rağmen Afganistan'daki son resmi nüfus sayımının 1979'da yapıldığı düşünüldüğünde, nüfus ve etnik/dini dağılıma dair net ve güvenilir verilerden bahsetmek mümkün değildir. Şii Müslümanların büyük bir kısmını Afganistan'ın en büyük azınlık gruplarından biri olan etnik Hazaralar oluşturur.⁸¹ Hazaralar mezheplerinden ötürü yüz yıllardır ayrımcılığa, kaçırılmalara ve infazlara maruz kalmışlardır. Hatta bazı Taliban mensuplarına göre Müslüman olarak kabul görmemektedirler.⁸²

"Hazaralar 19. yüzyılda bile köle olarak satılmaktaydı"⁸³ ve o zamanlardan beri pek çok zaman yönetim eliyle de katliamlara maruz kalmışlardır. 'Son on yıllara kadar Hazaraların çok az bir kısmı üniversiteye gidiyor veya devlet pozisyonlarında çalışıyordu'.⁸⁴ Yıllar içerisinde hak, hizmet ve makamlara erişimleri görece artmış bile olsa ayrımcılık devam etmekte, çoğunluk toplumunun da bu değişimi kabul etmediği gözükmektedir.

Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO) 2017 raporuna göre,

'Doksanlı yıllardaki Taliban hakimiyeti sırasında, hem Taliban tarafından 1998 yılında Mezar-ı Şerif⁸⁵ ve 2001 yılında Yakawlang, Bamiyan'da⁸⁶; hem de diğer Sünni gruplar tarafından, örneğin 1993 yılında Kabil'in Afshar

⁷⁹ Gazete Duvar, Afgan Kadın Haber Ajansı Başkanı Homeira Saqib: Taliban şiddeti ve cinayetleri medyadan uzak yapıyor, 22 Ağustos 2021, <https://www.gazeteduvar.com.tr/afgan-kadin-haber-ajansi-baskani-homeira-saqib-taliban-siddeti-ve-cinayetleri-medyadan-uzak-yapiyor-haber-1532508>

⁸⁰ USCIRF (Birleşik Devletler Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu), Annual Report 2017 - Tier 2 countries – Afghanistan (Yıllık Rapor 2017 – 2. kademe ülkeleri – Afganistan), 26 Nisan 2017, <https://www.uscifr.gov/sites/default/files/Afganistan.2017.pdf>

⁸¹ Al Jazeera, Afghanistan: Who are the Hazaras? (Afganistan: Hazaralar kimdir?), 27 Haziran 2016, <https://www.aljazeera.com/features/2016/6/27/afghanistan-who-are-the-hazaras>

⁸² Al Jazeera, Afghanistan: Who are the Hazaras? (Afganistan: Hazaralar kimdir?), 27 Haziran 2016, <https://www.aljazeera.com/features/2016/6/27/afghanistan-who-are-the-hazaras>

⁸³ Al Jazeera, Afghanistan: Who are the Hazaras? (Afganistan: Hazaralar kimdir?), 27 Haziran 2016, <https://www.aljazeera.com/features/2016/6/27/afghanistan-who-are-the-hazaras>

⁸⁴ Al Jazeera, Afghanistan: Who are the Hazaras? (Afganistan: Hazaralar kimdir?), 27 Haziran 2016, <https://www.aljazeera.com/features/2016/6/27/afghanistan-who-are-the-hazaras>

⁸⁵ Afghanistan Justice Project (Afganistan Adalet Projesi), Casting Shadows: War Crimes and Crimes against Humanity: 1978-2001 (Gölgeler Düşürmek: Savaş Suçları ve İnsanlığa Karşı Suçlar: 1978-2001), 2005,

https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/291156cd-c8e3-4620-a5e1-d3117ed7fb93/ajpreport_20050718.pdf, sf. 120-122, alıntılı olduğu yer EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 53, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

⁸⁶ Afghanistan Justice Project (Afganistan Adalet Projesi), Casting Shadows: War Crimes and Crimes against Humanity: 1978-2001 (Gölgeler Düşürmek: Savaş Suçları ve İnsanlığa Karşı Suçlar: 1978-2001), 2005, https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/291156cd-c8e3-4620-a5e1-d3117ed7fb93/ajpreport_20050718.pdf, sf. 131-154, alıntılı olduğu yer EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 53, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

mahallesinde [radikal lider Abdül Rasul] Sayyaf'ın İttihad-i İslami güçleri tarafından⁸⁷ Hazaralara yönelik pek çok katliam düzenlenmiştir'.⁸⁸

Küresel Koruma Sorumluluğu Merkezi de Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu'na referansla, 2020 yılı içinde en az 115 sivilin ibadet yerlerini hedef alan saldırılarda öldürüldüğü veya sakatlandığını söyler.⁸⁹ Bu gibi saldırıların da büyük oranda Hazara etnik grubuna yönelik olduğunu belirtmek gerekir. Uluslararası Af Örgütü'nün aktardığı tanıklıklara göre Taliban Gazni şehrini ele geçirdikten sonra özellikle 4-6 Temmuz 2021 tarihleri arasında Malistan ilçesinin Mundaraht köyünde de Hazara etnik grubundan kişilere yönelik seri ve hedefli cinayetler üst üste gerçekleşti.⁹⁰

Erkekler ve Oğlan Çocukları

Taliban'ın uygulamaları erkekler ve oğlan çocukları üzerinde de pek çok baskı ve zulüm riskini oluşturmaktadır. İslam'a aykırı olduğu gerekçesiyle erkeklerin sakallarını tıraş etmesine izin verilmemekte, "berberlerin, yabancı bir tarz olarak görüldüğü için, saçların arkalarını ve yanlarını kısa kesmeleri" yasaklanmıştır.⁹¹

Afganistan'daki BM Yardım Misyonu'nun 2017 raporuna göre içinde Taliban'ın da bulunduğu rejim karşıtı unsurların, rejim destekçisi veya Afgan ulusal güvenlik güçleri üyesi olduklarını düşündükleri 16-17 yaşlarındaki oğlan çocuklarını kaçırdıkları bilinmektedir.⁹² Bu kaçırma olayları net olmayan şüphelere dayanabildiği gibi, çocukların ailelerine dair şüpheler de kaçırılmalarına sebep olabilmektedir. Yine aynı rapora göre kaçırılan çocukların büyük bir kısmı rejim karşıtı unsurlar tarafından silah altına alınmaktadır. Örneğin, yalnızca 2016 yılında, 66 oğlan çocuğu el yapımı patlayıcı yerleştirmek, patlayıcı taşımak, intihar saldırısı düzenlemek veya casusluk yapmak için evlerinden alınıp götürülerek

⁸⁷ Afghanistan Justice Project (Afganistan Adalet Projesi), Casting Shadows: War Crimes and Crimes against Humanity: 1978-2001 (Gölgeler Düşürmek: Savaş Suçları ve İnsanlığa Karşı Suçlar: 1978-2001), 2005, sf. 82-87, https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/291156cd-c8e3-4620-a5e1-d3117ed7fb93/ajpreport_20050718.pdf, alıntılanmış yer EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 53, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

⁸⁸ EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 53, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

⁸⁹ Global Centre for the Responsibility to Protect (GCRP) (Küresel Koruma Sorumluluğu Merkezi), Afganistan, 31 Mayıs 2021, <https://www.globalr2p.org/countries/afghanistan/>

⁹⁰ Uluslararası Af Örgütü (AI), Afganistan: Taliban sicilinde olduğu üzere katliamlarına devam ediyor, BM harekete geçmeli, 20 Ağustos 2021, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/afganistan-taliban-sicilinde-oldugu-uzere-katliamlarina-devam-ediyor-bm-harekete-gecmeli>

⁹¹ BBC Türkçe, Taliban kontrolündeki bölgelerde yaşayan Afganlar anlatıyor: 'Ne derlerse onu yapmak zorundayız', 16 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58226503>

⁹² UNAMA (Afganistan'daki BM Yardım Misyonu), Afghanistan: Protection of Civilians in Armed Conflict Annual Report 2016 (Afganistan: Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Yıllık Raporu 2016), Şubat 2017, sf. 20, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/protection_of_civilians_in_armed_conflict_annual_report_2016_final280317.pdf?hLDF=false

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

çalıştırılmıştır.⁹³ Genç erkeklerin Taliban tarafından evlerinden kaçırılarak casusluk veya savaşmak için kullanıldığına dair basında yansıtılan tanıklıklar da mevcuttur.⁹⁴

Diğer Uygulama, Kaçırma ve Saldırıları

1996 – 2001 arası hakimiyet döneminde kontrol ettiği bölgelerdeki katı İslami kuralları, infazlar dahil olmak üzere sert cezalandırmaları artırdığı için uluslararası ve yerel desteği yıllar içinde azalan Taliban, bu süreçte ayrıca televizyon izlenmesini, Batı müziğini ve dans etmeyi de yasaklamıştır.⁹⁵

Taliban'ın ayrıca finansal olarak iyi konumda olan Afgan sivilleri de kaçırdığı ve fidye istediği bilinmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin aktardığına göre 2003 ve 2014 yılları arasında, isyancıları desteklemediğine inanılan kişiler Taliban'ın kontrol noktalarında ya anında infaz edilmiş ya da akrabalarından fidye alabilmek için kaçırılmışlardır.⁹⁶ Benzer şekilde şehirlerde gerçekleşen intihar saldırıları da en yaygın şiddet olaylarından biridir. Taliban 2000'lerin ortasından beri düzenli olarak intihar saldırıları gerçekleştirmiş; ancak özellikle 2017 yılında, Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri ve Amerika Birleşik Devletleri güçlerinin Taliban'ın önemli kazanımlar elde ettiği bölgelerde artırdığı askeri operasyonlar neticesinde intihar saldırılarının sayısında da belirgin bir artış olmuştur.⁹⁷

Günümüzde gelinen noktada da Taliban'ın bu kabarık siciline göre yeni, farklı ve insani bir yaklaşım benimsemesini beklemek mümkün değildir. BBC Türkçe'nin Ağustos 2021 haberine göre 'Haziran ayında Taliban yeniden meydana çıktığında, savaşçılar yiyecek ve barınaktan daha fazlasına el koydular. Son 20 yılda sınırlı bir başarı ile elde edilen sosyal ve ekonomik haklar derhal geri çekildi'.⁹⁸ Ağustos 2021 başında Mezar-ı Şerif'te genç bir kadın hicab giymeyi reddettiği için Taliban tarafından öldürüldü, Nimruz'da dört kişi idam edilip cesetleri bir yolda teşhir edildi ve hem İnsan Hakları İzleme Örgütü hem de ABD'nin kabul ettiği üzere Kandahar'a bağlı bir kasabada insanlar evlerinden alınıp götürülerek katledildiler.⁹⁹ Farhad Khurami'nin¹⁰⁰ ABD'nin Kabil Büyükelçisi tarafından paylaşılan rapora referansla belirttiğine göre, 'Taliban insanlara "teslim olduğunuzda affedileceksiniz" demiş, ama teslim

⁹³ UNAMA (Afganistan'daki BM Yardım Misyonu), Afghanistan: Protection of Civilians in Armed Conflict Annual Report 2016 (Afganistan: Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması Yıllık Raporu 2016), Şubat 2017, sf. 21, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/protection_of_civilians_in_armed_conflict_annual_report_2016_final280317.pdf

⁹⁴ Fundanur Öztürk, BBC Türkçe, Taliban rejiminden Türkiye'ye kaçan Afgan kadınlar anlatıyor: 'Kimse bu kez kadınlara zulmetmeyeceklerine inanmasın', 18 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58250917>

⁹⁵ Congressional Research Service (CRS) (ABD Kongre Araştırma Merkezi), Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy (Afganistan: Taliban-Sonrası Yönetim, Güvelik, ve ABD Politikası), 13 Aralık 2017, sf. 4, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL30588/278>

⁹⁶ UN Security Council (BM Güvenlik Konseyi), Letter dated 2 February 2015 from the Chair of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1988 (2011) addressed to the President of the Security Council (Güvenlik Konseyi Komite Kürsüsünden 1988 önermesine (2011) istinaden 2 Şubat 2015 tarihli Güvenlik Konseyi Başkanına mektup), 2 Şubat 2015, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2015_79.pdf, alıntılındığı yer EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), COI Report AFGHANISTAN. Individuals targeted by armed actors in the conflict (MÜB Raporu Afganistan. Çatışmada silahlı aktörler tarafından hedef alınan bireyler), Aralık 2017, sf. 22, <https://www.refworld.org/docid/5a38cd874.html>

⁹⁷ HRW (İnsan Hakları İzleme Örgütü), No Safe Place: Insurgent Attacks on Civilians in Afghanistan (Güvenli Yer Yok: Afganistan'da Sivillere Yönelik İsyancı Saldırıları), 8 Mayıs 2018, <https://www.hrw.org/report/2018/05/08/no-safe-place/insurgent-attacks-civilians-afghanistan>

⁹⁸ BBC Türkçe, Taliban kontrolündeki bölgelerde yaşayan Afganlar anlatıyor: 'Ne derlerse onu yapmak zorundayız', 16 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58226503>

⁹⁹ Farhad Khurami (Afganistan İçişleri Bakanlığı Görevlisi), 1 + 1 Express, İrfan Aktan ile söyleşi, 14 Ağustos 2021, <https://birartibir.org/cehennem-kelimesi-ozet/>

¹⁰⁰ Afgan hükümeti yönetiminin İçişleri Bakanlığı Görevlisi.

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

olan onlarca insan kaybedilmiş', 'kocasını öldürülenlere "sizin eşiniz yok, Şer'i kurallara göre savaşçılarımızla evlenmelisiniz" diyerek kadınları evlenmeye' zorlamışlardır.¹⁰¹ Sevilen Afgan halk müziği sanatçısı Favad Andarabi, müziğin İslam'da yasak olduğunu ve kamusal alanda müziğe izin verilmeyeceğini belirten Taliban tarafından öldürülmüştür.¹⁰²

Taliban'ın son olarak Kabil'i ele geçirişine giden süreçte insanlar kendilerini evlerine kilitlemeye başlamış, erkek ve kadın doktorların birlikte aldığı personel toplantıları yasaklanmış, silahlı savaşçılar sokaklarda yürüyerek yiyecek ve haraç toplamak için insanların kapısına dayanmaya başlamış,¹⁰³ Taliban'ın ele geçirdiği birçok bölgede cep telefonu hizmetleri kesilerek ve Taliban'ın bazı haber ajanslarını hacklemesi veya erişim engeli getirmesi yoluyla zulümlere yönelik bilgi akışı sekteye uğratılmış, şehirlerden kaçmaya çalışan ailelerin evleri yağmalanmış ve insanlar işkenceye maruz bırakılmış,¹⁰⁴ Afgan gazeteci kadınlar ise Taliban mensuplarından doğrudan tehditler almaya ve saklanmak zorunda kalmaya devam etmişlerdir.¹⁰⁵ Ülkenin çeşitli yerlerinde Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesini takiben küçük eylemler gerçekleşmiş ve Taliban, eylemcilere ateş açmak da dahil olmak üzere şiddetle karşılık vermiştir.¹⁰⁶

Uluslararası Toplum ve Diplomaside Taliban

Ülkelerin ve uluslararası/uluslararası kurumların Taliban hükümetini tanıyıp tanımayacağı, silahlı örgütün meşruiyetinin nasıl şekilleneceği gibi konular, hem insan hakkı ihlali ve zulümlerin değerlendirilmesi açısından hem de sayısı artması beklenen Afgan mültecilerin iltica süreçlerinin ilerleyişi açısından önem arz edecektir. Ülke ve kurumların Taliban'ı meşru hükümet olarak tanıması ihtimali ve bunun Afganistan içindeki ve dışındaki Afganların hayatını nasıl etkileyeceği gibi konuların inceliklerle ele alınması gerekir. Bu sebeple, güncel süreçte farklı ülkelerin Taliban'ı tanımaya yönelik söylemlerine bakmak faydalı olacaktır.

Çin, Taliban'ı tanıyacağını en net şekilde belirten ülke olarak ön plana çıkmıştır. Taliban sözcüsü Mücahid ise, Çin'in en önemli partnerleri olduğunu, Çin'in kendilerine yatırım yapmaya ve desteklemeye istekli olmasının kendileri için çok önemli bir fırsat olduğunu ve Afgan İslam Emirliği'nin dünya pazarına girişi için Çin'in önemli bir rol oynayacağını belirtmiştir.¹⁰⁷ Aynı açıklamasında

¹⁰¹ Farhad Khurami (Afganistan İçişleri Bakanlığı Görevlisi), 1 + 1 Express, İrfan Aktan ile söyleşi, 14 Ağustos 2021, <https://birartibir.org/cehennem-kelimesi-ozet/>

¹⁰² BirGün, Taliban, halk müziği sanatçısı Andarabi'yi öldürdü, 29 Ağustos 2021, <https://www.birgun.net/haber/taliban-halk-muzigi-sanatcisi-andarabi-yi-oldurdu-356872>

¹⁰³ BBC Türkçe, Taliban kontrolündeki bölgelerde yaşayan Afganlar anlatıyor: 'Ne derlerse onu yapmak zorundayız', 16 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58226503>

¹⁰⁴ Gazete Duvar, Afgan Kadın Haber Ajansı Başkanı Homeira Saqib: Taliban şiddeti ve cinayetleri medyadan uzak yapıyor, 22 Ağustos 2021, <https://www.gazeteduvar.com.tr/afgan-kadin-haber-ajansi-baskani-homeira-saqib-taliban-siddeti-ve-cinayetleri-medyan-uzak-yapiyor-haber-1532508>; Uluslararası Af Örgütü (AI), Afganistan: Taliban sicilinde olduğu üzere katliamlarına devam ediyor, BM harekete geçmeli, 20 Ağustos 2021, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/afganistan-taliban-sicilinde-oldugu-uzere-katliamlarina-devam-ediyor-bm-harekete-gecmeli>

¹⁰⁵ BBC Türkçe, Afganistan'da 'sıkışıp kalmış' kadın gazeteciler anlatıyor: 'Bir evden diğerine kaçarak Taliban'dan saklanıyoruz', 21 Ağustos 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58291198>

¹⁰⁶ Global Centre for the Responsibility to Protect (GCRP) (Küresel Koruma Sorumluluğu Merkezi), Atrocity Alert No. 267: Afghanistan, Niger and Myanmar (Burma) (Zulüm Alarmı No. 267: Afganistan, Nijer ve Myanmar (Burma)), 25 Ağustos 2021, <https://www.global2p.org/publications/atrocity-alert-no-267-afghanistan-niger-and-myanmar-burma/>

¹⁰⁷ Gazete Duvar, Taliban sözcüsü: Partnerimiz Çin, Türkiye ve Katar da havalimanı için çalışıyor, 2 Eylül 2021, <https://www.gazeteduvar.com.tr/taliban-sozcusu-partnerimiz-cin-turkiye-ve-katar-da-havalimani-icin-calisiyor-haber-1533650>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

Mücahid, Rusya ile ilişkilerin ise temelde siyasi ve ekonomik olup, uluslararası barış sürecini oluşturmak için işbirliği halinde olduklarını ifade etmiştir.¹⁰⁸

Türkiye ise Taliban hükümetiyle müzakereye açık olduğu mesajını vermiştir. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Taliban hükümetinin nasıl kurulacağını, kapsayıcı olup olmayacağını görmek gerektiğini belirterek, uluslararası toplumla birlikte hareket edileceğini söyledi.¹⁰⁹

ABD ve AB ise Taliban'ın kapsayıcı bir hükümet kuracağına yönelik güvencelerine şüpheyle yaklaşmış, kurulacak hükümetin resmen tanınması ve buna bağlı olarak gelecek ekonomik yardımların, Taliban'ın sözlerine değil fiillerine göre şekilleneceği vurgusunu yapmışlardır.¹¹⁰

Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas da Kabil'deki diplomatik temsilciliğin yeniden açılması için, siyasi ve güvenlik koşullarının buna izin vermesi ve Taliban'ın da bazı şartları yerine getirmesinin gerekli olduğunu belirtti. Bu koşullar arasında Taliban'ın "insan haklarını kabul etmesi, herkesin dahil olacağı bir hükümet kurulması, güvenlik garantisi ve Afganistan'ı terketmek isteyenlerin ülkeden çıkışına izin verilmesi sözünün tutulması" olarak ifade etti.¹¹¹

Reuters'ın haberine göre Fransız Dışişleri Bakanı Jean-Yves Le Drian, Le Figaro gazetesine verdiği demeçte, Paris'in Taliban'ın değiştiğine dair daha fazla pozitif sinyal görmeye ihtiyacı olduğunu belirtti.¹¹² Katar Dışişleri Bakanlığı ise Taliban'la, Türkiye'nin de işbirliği ile, Kabil havalimanına teknik kolaylıklar sağlamak ve havalimanını yeniden canlandırmak için görüşme halinde olduklarını söyledi.¹¹³

Taliban'ın şiddet ve zulüm içeren fiillerini saklamaya yönelik çabası düşünüldüğünde, Taliban'ın meşru hükümet olarak tanınması zannedilenden daha da büyük riskler doğurabilecektir. Örneğin, Afgan Kadın Haber Ajansı Başkanı Homeira Saqib'in basına verdiği demeç bu durumu açıklamaktadır. Saqib, Taliban'ın iktidarını meşrulaştırmak ve uluslararası siyasi konumunu pekiştirebilmek için, haber sitelerine erişim engeli getirdiği ve katliamlarını basına yansımayacak şekilde gerçekleştirdiğini ifade edip, "Taliban'ın uluslararası alanda siyasi meşruluğunu sağlaması için özellikle de kadın haklarına dair

¹⁰⁸ Gazete Duvar, Taliban sözcüsü: Partnerimiz Çin, Türkiye ve Katar da havalimanı için çalışıyor, 2 Eylül 2021, <https://www.gazeteduvar.com.tr/taliban-sozcusu-partnerimiz-cin-turkiye-ve-katar-da-havalimani-icin-calisiyor-haber-1533650>

¹⁰⁹ AA (Anadolu Ajansı), Bakan Çavuşoğlu: Afganistan'da kurulacak hükümetin tanınması ile ilgili uluslararası toplumla birlikte hareket edeceğiz, 19 Ağustos 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/bakan-cavusoglu-afganistanda-kurulacak-hukümetin-taninmasi-ile-ilgili-uluslararası-toplumla-birlikte-hareket-edecegiz/2339915>

¹¹⁰ Reuters, Rebels hold out in Afghan valley as Taliban set up government in Kabul (Taliban Kabil'de hükümet kurarken isyancılar Afgan vadisinde direniyor), 3 Eylül 2021, <https://www.reuters.com/world/india/rockets-fired-kabul-airport-us-troops-race-complete-evacuation-2021-08-30/>; James Edgar, AFP, Taliban announce hardline government as protests grow (Protestolar büyürken Taliban katı hükümetini ilan ediyor), 8 Eylül 2021, <https://news.yahoo.com/taliban-announce-hardline-government-protests-035504938.html?>

¹¹¹ Deutsche Welle, Almanya'dan Kabil'deki büyükelçiliğin açılması için Taliban'a şart, 1 Eylül 2021, <https://www.dw.com/tr/almanya-dan-kabildeki-b%C3%BCy%C3%BCkel%C3%A7ili%C4%9Fin-a%C3%A7%C4%B1lmas%C4%B1-i%C3%A7in-talibana-%C5%9Fart/a-59047314>

¹¹² Reuters, Rebels hold out in Afghan valley as Taliban set up government in Kabul (Taliban Kabil'de hükümet kurarken isyancılar Afgan vadisinde direniyor), 3 Eylül 2021, <https://www.reuters.com/world/india/rockets-fired-kabul-airport-us-troops-race-complete-evacuation-2021-08-30/>

¹¹³ Tolo News, 2 Eylül 2021, <https://twitter.com/TOLOnews/status/1433406627168804864>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

göstermelik olarak az sayıda kadının çalışmasına izin vereceğini, bu göstermelik hareketlerinin de bir seneden uzun sürmeyeceğini düşündüğünü” belirtmektedir.¹¹⁴

Bu risklerin yanı sıra Taliban’ın genç yetkililerinden Enes Hakkani’nin, yeni hükümetin kurulmasına ve çalışma prensibine dair hedeflerinin, İslam’a ve İslam hukuku kapsamında Afgan halkına hizmet etmek olduğunu açıklaması,¹¹⁵ Taliban’ın kapsayıcı hükümet ve hak anlayışının sınırları hakkında fikir vermektedir. Zira 7 Eylül’de resmen açıklanan yeni geçici hükümette hiç kadın görevli olmaması ve yeni hükümetin en üst pozisyonlarına gelen kişilerin Taliban hareketinin ve Hakkani ağının¹¹⁶ baş liderleri olması, Taliban’ın söylediği gibi kapsayıcı ilerlemediğini ve anlamlı bir değişim getirme niyeti olmadığını gösterir niteliktedir.¹¹⁷

Afganistan’da Toplum, Yaşam ve Güncel Güvenlik Koşulları

Dünya Bankası 2020 verilerine göre neredeyse 39 milyon olan Afganistan nüfusunun %85 Sünni, %15 Şii olduğuna dair genel kanı mevcut olmakla birlikte, son resmi nüfus sayımının 1979’da yapılması sebebiyle ülkenin demografisine yönelik veriler güvenilir değildir. Birleşik Devletler Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu 2017 Yıllık Raporu, ABD hükümet verilerine göre Afganistan nüfusunun %42’sinin Peştunlar, %27’sinin Tacikler, %9’unun Hazaralar, %9’unun Özbekler, %3’ünün Türkmenler, %2’sinin Beluçlar ve %8’inin diğer gruplardan oluştuğunu belirtir.¹¹⁸

Afganistan’da aşiret ve kavimlerin tarihsel olarak ağırlığı, bölgede sınıf yapısının da etnik temellere dayandırılmasında etkilidir. Bu anlamda Peştunlar Tacikler’den, Tacikler de çoğunluğu Şiilerden oluşan Hazaralar’dan üstün olarak kabul görmüştür.

Afganistan’daki çatışma ve istikrarsızlık ortamında Peştun milliyetçiliğinin payı olduğuna dair kanılar düşünüldüğünde, Pakistan’daki en az 27 milyonluk Peştun nüfusunun Afganistan’daki yaklaşık 17 milyonluk Peştun nüfusundan fazla olması da dikkat çekicidir.¹¹⁹

Afganistan toplumu söz konusu olduğunda, toplumda kimlerin Taliban destekçisi olduğu sorusu da merak konusu olmaktadır. Bu açıdan en ön plana çıkan kanı, istikrarsızlık dönemlerinde Taliban kontrolü altında yaşayan insanların, hükümetin güvenliği sağlayamadığı düşüncesiyle Taliban’ı desteklemiş oldukları denebilir. Afganistan İçişleri Bakanlığı’nda görev yapmış Farhad Khurami, konuya dair yorumunu gazeteci İrfan Aktan’ın yaptığı söyleşide belirtmiştir:

¹¹⁴ Gazete Duvar, Afgan Kadın Haber Ajansı Başkanı Homeira Saqib: Taliban şiddeti ve cinayetleri medyadan uzak yapıyor, 22 Ağustos 2021, <https://www.gazeteduvar.com.tr/afgan-kadin-haber-ajansi-baskani-homeira-saqib-taliban-siddeti-ve-cinayetleri-medyan-uzak-yapiyor-haber-1532508>

¹¹⁵ MepaNews, Afganistan: Yeni hükümetin kapsamı ne olacak, ülkeyi kim yönetecek?, 1 Eylül 2021, <https://www.mepanews.com/afganistan-yeni-hukümetin-kapsami-ne-olacak-ulkeyi-kim-yonetecek-46820h.htm>

¹¹⁶ Yıkıcı saldırılarıyla bilinen Hakkani ağı, Taliban’ın en vahşi hizbi olarak bilinir.

¹¹⁷ James Edgar, AFP, Taliban announce hardline government as protests grow (Protestolar büyürken Taliban katı hükümetini ilan ediyor), 8 Eylül 2021, <https://news.yahoo.com/taliban-announce-hardline-government-protests-035504938.html?>

¹¹⁸ USCIRF (Birleşik Devletler Uluslararası Dinî Özgürlükler Komisyonu), Annual Report 2017 - Tier 2 countries – Afghanistan (Yıllık Rapor 2017 – 2. kademe ülkeleri – Afganistan), 26 Nisan 2017, <https://www.uscifr.gov/sites/default/files/Afghanistan.2017.pdf>

¹¹⁹ Pakistan’ın 220 milyonluk nüfusunun en az 27 milyonunu Peştunların oluşturduğu düşünülürken, Afganistan’ın 39 milyonluk nüfusunun en az 17 milyonu Peştunlardan oluşmaktadır.

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

‘Taliban’ı kim destekliyor? Son yirmi yılda iktidardan mahrum kalanlar, devlet içinde hâkimiyet kazanamayan, etkin olamayan, ordudan, polisten zulüm gören kesimler Taliban’ı destekliyor. Belki inanmayacaksınız ama, çoğu insan da para uğruna Taliban için savaşıyor. Yine, inanmayacağınızı bile bile söylüyorum, Afganistan toplumu içinde Taliban’ı destekleyenlerin oranı yüzde 10’u geçmez. Ama bu, toplumun önemli bir kesiminin devlet yanlısı olduğu anlamına gelmez. Devletle sorun yaşayan kesimler, Taliban’ı destekleyenlerin çok, çok daha üstünde bir oranda.¹²⁰

Yaşam Şartları ve Ekonomi

Afganistan’da günlük yaşantıda savaş ve çatışma ortamının devamlılığına da bağlı olarak yoksulluk sınırında yaşam ve zorunlu iç göçlerle yerinden edilmeler devam etmiştir. Özellikle Taliban yeni bölgeleri ele geçirdikçe, ele geçirilen bölgelerden başta başkent Kabil’e olmak üzere Taliban hakimiyeti dışında kalan yerlere zorunlu iç göçler sürekli devam etmiştir. Kırsal bölgeler büyük yoğunlukta olan ülkede özel sektör son derece dardır ve istihdam büyük oranda düşük verimlilikte tarımsal üretime dayanmaktadır.¹²¹ Çatışma, düşük şehirleşme ve düşük verimliliğin yanı sıra son yıllarda iklim değişikliğiyle de bölgede iyice artmakta olan kuraklık düşünüldüğünde, hayat koşulları ve ekonomik kalkınma anlamında olumsuzluklar sürmekte ve zorunlu göçlerin bir başka önemli sebebinin oluşturmaktadır.

Yıllardır milyon dolarlık yabancı yardımlara bağımlı kalmış Afganistan ekonomisi, gelinen noktada çökmeye çok yakın hale gelmiştir.¹²² Kur düşüp enflasyon yükseldiğinden, insanlar haftalık para çekme limitleri belirleyen bankalardan paralarını çekebilmek için sıralar oluşturmakta ve hatta yurt dışındaki Afganlar da ailelerine para gönderme konusunda sıkıntı yaşamaktadır.¹²³ Temel besin maddeleri fiyatları hızla yükselirken, gıda kıtlığı yaşanması riski de mevcuttur. New York Times’ın aktardığına göre ülkedeki kıdemli bir BM insani yardım çalışanı, kurumun gıda yardımı stokunun tükenmeye yüz tuttuğunu ve ay sonunda tamamen tükeneceğini, bu durumun da nüfusunun neredeyse yarısının hali hazırda insani yardıma muhtaç olduğu ülkede geniş çaplı bir açlık riskini artıracaklarını belirtmiştir.¹²⁴

İnsan Hakları İzleme Örgütü UNICEF’in 2020 verilerine referansla, Afganistan’daki 3.1 milyonu 5 yaşın altında olduğu tahmin edilen toplam yaklaşık 7 milyonluk çocuk nüfusunun akut beslenme yetersizliği olduğunu, 5 yaş altındaki çocukların yarısının hayatlarının kurtulabilmesi için akut beslenme yetersizliği tedavisi görmesi gerektiğini aktarmaktadır.¹²⁵

¹²⁰ Farhad Khurami (Afganistan İçişleri Bakanlığı Görevlisi), 1 + 1 Express, İrfan Aktan ile söyleşi, 14 Ağustos 2021, <https://birartibir.org/cehennem-kelimesi-ozet/>

¹²¹ World Bank (the) (Dünya Bankası), The World Bank in Afghanistan (Afganistan’da Dünya Bankası), 30 Mart 2021, <https://www.worldbank.org/en/country/afghanistan/overview>, erişim tarihi 3 Eylül 2021

¹²² Reuters, Rebels hold out in Afghan valley as Taliban set up government in Kabul (Taliban Kabil’de hükümet kurarken isyancılar Afgan vadisinde direniyor), 3 Eylül 2021, <https://www.reuters.com/world/india/rockets-fired-kabul-airport-us-troops-race-complete-evacuation-2021-08-30/>

¹²³ Arirang, Afghanistan's economy and medical systems on brink of collapse (Afganistan ekonomisi ve tıbbi sistemleri çökmenin eşiğinde), 2 Eylül 2021, http://www.arirang.com/news/News_View.asp?nseq=282825

¹²⁴ New York Times, Restoration of Kabul’s Closed Airport Begins as Some Afghan Aid Resumes (Bazı Afgan yardımları devam ederken Kabil’in kapanan havalimanı yeniden yürürlüğe girmeye başlıyor), 2 Eylül 2021, <https://www.nytimes.com/2021/09/02/world/asia/afghanistan-taliban-airport-aid.html>

¹²⁵ İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), Afghanistan: Humanitarian Crisis Needs Urgent Response, 3 Eylül 2021, <https://www.hrw.org/news/2021/09/03/afghanistan-humanitarian-crisis-needs-urgent-response>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

Bunların yanı sıra Dünya Bankası'nın Afgan sağlık sektörüne verdiği fonları keseceğini açıklaması da tepki topladı. 2 Eylül 2021'de sağlık çalışanlarının yaptığı bir toplantıda, Dünya Bankası'na bu karardan dönülmesi çağrısı yapıldı.

Toplumsal Güvenlik ve Çatışma

Toplumsal hayattaki güvenlik faktörü, hırsızlık ve cinayetlerin artmasıyla da sekteye uğramakta. Farhad Khurami, Taliban'ın Pakistan'dan manyetik bombalar getirdiğinden ve böyle bir ortamda cinayetlerin de arttığından bahsediyor, insanların aç kalınca hırsızlığa başvurmasıyla toplumsal gerilim ve cinayetlerin katlandığını belirtiyor:

'Daha şimdiden Suriye'den daha beter, daha kötü cinayetler oluyor burada. Afganistan'da değilsiniz ve bu anlattıklarım size sadece bir hikâye gibi geliyor. Ama burada sabah evden çıktığımızda, akşam aynı eve döneceğinize, döndüğünüzde ailenizi bulup bulamayacağımıza dair hiçbir garantiniz yok.'¹²⁶

Taliban'ın "insani yardım çalışanları, yargı mensupları, kavim liderleri, dini liderler ve sivil hükümet çalışanları da dahil olmak üzere sivilleri hedef aldığı" ve bunların son yıllarda da devam ettiği bilinmektedir.¹²⁷ Avrupa İltica Destek Ofisi'nin aktardığına göre 2020 yılının ilk çeyreğinde Afganistan'daki BM Yardım Misyonu sivillerin kasıtlı hedef alınarak öldürülmesi vakalarında 2019'a kıyasla artış olduğunu belirtmiş,¹²⁸ özellikle Mart 2020 IŞİD-Horasan'ın gerçekleştirdiği kitlesel silahlı saldırılara ve Taliban'ın gerçekleştirdiği hedefli cinayetler, kaçırımlar ve el yapımı patlayıcıların yerleştirilmesine referans vermiştir.¹²⁹ 2020'de ve 2021'in başlarında, yargı mensupları tehditler aracılığıyla sıkça hedef alınmış, özellikle kadın yargıçlar ücra bölgelerde görev almaktan imtina etmeye başlamıştır.¹³⁰ Ayrıca İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün belirttiğine göre cinayet, saldırı ve tecavüz dahil olmak üzere kadına karşı şiddet vakaları aile üyelerinin baskıları sebebiyle çok nadiren dava konusu olmakta ve şiddetten kurtulmak isteyen kişiler için çok az hizmet bulunmaktadır.¹³¹

Taliban'ın Ağustos 2021'de hakimiyeti eline almasının ardından Afganistan'ın farklı bölgelerinde hem irili ufaklı barışçıl protestolar hem de silahlı direniş hareketleri devam etmiştir. Uluslararası topluma ve Taliban'a yönelik çağrı ve protestolarla birlikte devam eden toplumsal bir direnç mevcut. Örneğin, 2 Eylül'de kadınlar, Herat şehrinde Taliban hükümetine ve bu hükümet ile artması beklenen kadınlara

¹²⁶ Farhad Khurami (Afganistan İçişleri Bakanlığı Görevlisi), 1 + 1 Express, İrfan Aktan ile söyleşi, 14 Ağustos 2021, <https://birartibir.org/cehennem-kelimesi-ozet/>

¹²⁷ HRW (İnsan Hakları İzleme Örgütü), Afghanistan: Events of 2020 (Afganistan: 2020 Olayları), 2021, <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/afghanistan>

¹²⁸ UNAMA (Afganistan'daki BM Yardım Misyonu), Afghanistan Protection of Civilians in Armed Conflict, First Quarter Report (Afganistan'da Silahlı Çatışmada Sivillerin Korunması, İlk Çeyrek Raporu), Nisan 2020, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_protection_of_civilians_in_armed_conflict_-_2020_first_quarter_report_english_0.pdf, sf. 4-5, alıntılandığı yer Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO), Afghanistan: Security Situation – COI Report (Afganistan: Güvenlik Durumu – MÜB Raporu), Haziran 2021, sf. 65, <https://easo.europa.eu/information-analysis/country-origin-information/country-reports>

¹²⁹ EASO (Avrupa İltica Destek Ofisi), Afghanistan: Security Situation – COI Report (Afganistan: Güvenlik Durumu – MÜB Raporu), Haziran 2021, sf. 65, <https://easo.europa.eu/information-analysis/country-origin-information/country-reports>

¹³⁰ UNAMA (Afganistan'daki BM Yardım Misyonu), Afghanistan's Fight Against Corruption Crucial for Peace and Prosperity (Afganistan'ın Yolsuzlukla Mücadelesi Barış ve Refah İçin Önem Teşkil Ediyor), Haziran 2020, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/afghanistans_fight_against_corruption_crucial_for_peace_and_prosperity_june_2020-english.pdf, sf. 40-41, alıntılandığı yer Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO), Afghanistan: Security Situation – COI Report (Afganistan: Güvenlik Durumu – MÜB Raporu), Haziran 2021, sf. 65, <https://easo.europa.eu/information-analysis/country-origin-information/country-reports>

¹³¹ HRW (İnsan Hakları İzleme Örgütü), Afghanistan: Events of 2020 (Afganistan: 2020 Olayları), 2021, <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/afghanistan>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

yönelik ayrımcılık ve dışlamalara tepki olarak “Korkma!” sloganlarıyla protesto düzenledi.¹³² 4 Eylül tarihinde küçük bir grup kadın aktivistin Kabil’de başkanlık sarayına yürüyerek eşit haklar için yaptığı protesto ise, sahadan gelen bilgi ve videolara göre, Taliban mensuplarının kadın aktivistlere saldırmaması ve göz yaşartıcı gaz ile karşılık vermesiyle sonuçlandı.¹³³ Yine Herat şehrinde 7 Eylül’de gerçekleşen bir başka Taliban karşıtı protestoda ise iki sivil vurularak öldürüldü, sekiz sivil yaralandı.¹³⁴

Silahlı çatışmalar açısından ise en önemli direniş bölgesi Taciklerin yoğunlukla yaşadığı Pencşir Vadisi. Tolo News’ün yereldeki insanlardan aldığı bilgilerle yaptığı 30 Ağustos 2021 haberine göre Taliban, giriş yollarını da kapattığı Pencşir ilinde telekomünikasyon şebekelerini kestiği için insanlar diğer bölgelerdeki yakınlarına ulaşamamakta, direniş bölgesinde internet veya telefon yoluyla bilgi alma ve iletişim olanakları sekteye uğramaktadır.¹³⁵ İnternet sitelerinin hacklenmesi, erişim engeli getirilmesi veya internetin tamamen kesilmesi gibi durumlardan farklı bölgeler için de bahsedilirken, Taliban hakimiyetinde sansürün ön planda olacağını ve zulümlerin uluslararası toplumun gözünden uzak devam edeceğini söylemek mümkündür.¹³⁶

İŞİD-Horasan, Kabil Hamid Karzai Uluslararası Havalimanı’na 26 Ağustos 2021 günü düzenlenen ve 13 ABD askeri ile 180’den fazla Afgan sivil kaybı ile sonuçlanan bombalı intihar saldırısını üstlendi. ABD’nin İHA’lar aracılığıyla misilleme yaptığı havalimanı bölgesi için Pentagon sözcüsü John Kirby, tehlike ve tehditlerin halen devam ettiğini belirtmişti.¹³⁷ Tahliyeler halen sürerken yaşanan ve sivil kayıplara yol açan saldırı ve misillemeler birlikte düşünüldüğünde, güvenli ve çatışmasız bir ortamın kolay kolay kurulamayacağı gözükmektedir. Dahası, ABD güçlerinin 31 Ağustos’ta Afganistan tahliyesi tamamlandıktan hemen sonra Pencşir’de çatışmalar yoğunlaşmaya başlamıştır. Taliban bölgede Ahmad Massoud’a sadık olan muhalif güçleri yenilgiye uğratarak Pencşir’deki Shutul bölgesiyle beraber muhaliflerin elindeki on bir karakolu da ele geçirdiklerini söylerken, muhalif güçlerin sözcüleri bunu yalanlayarak Taliban’ın en az 350 ölü ve 290 yaralı ile kayıplar verdiğini belirtmiştir.¹³⁸ Bu örnek de, bağımsız medya eksikliğiyle birlikte düşünüldüğünde, Afganistan’daki mevcut koşullarda güvenlik ve çatışma anlamında doğru ve güvenilir bilgi almanın zorluğunu ve zulümlerin nasıl gözden irak devam edebileceğini göstermektedir.

¹³² New York Times, Restoration of Kabul’s Closed Airport Begins as Some Afghan Aid Resumes (Bazı Afgan yardımları devam ederken Kabil’in kapanan havalimanı yeniden yürürlüğe girmeye başlıyor), 2 Eylül 2021, <https://www.nytimes.com/2021/09/02/world/asia/afghanistan-taliban-airport-aid.html>

¹³³ CNN, Women’s protest in Taliban-controlled Kabul turns violent (Kadınların Taliban kontrolündeki Kabil’deki protestosu şiddetle sonuçlandı), 4 Eylül 2021, <https://edition.cnn.com/2021/09/04/asia/afghanistan-saturday-intl/index.html>

¹³⁴ James Edgar, AFP, Taliban announce hardline government as protests grow (Protestolar büyürken Taliban katı hükümetini ilan ediyor), 8 Eylül 2021, <https://news.yahoo.com/taliban-announce-hardline-government-protests-035504938.html?>

¹³⁵ Tolo News, Taliban Cuts Telecom Service to Panjshir: Locals (Taliban Pencşir’e Telekomünikasyon Şebekelerini Kesti: Yerliler), 30 Ağustos 2021, <https://tolonews.com/afghanistan-174449>

¹³⁶ Gazete Duvar, Afgan Kadın Haber Ajansı Başkanı Homeira Saqib: Taliban şiddeti ve cinayetleri medyadan uzak yapıyor, 22 Ağustos 2021, <https://www.gazeteduvar.com.tr/afgan-kadin-haber-ajansi-baskani-homeira-saqib-taliban-siddeti-ve-cinayetleri-medyadan-uzak-yapiyor-haber-1532508>

¹³⁷ Deutsche Welle, IS-K claims rocket attack on Kabul airport — as it happened (İŞİD-Horasan Kabil havalimanına roketli saldırıyı üstlendi), 30 Ağustos 2021, <https://www.dw.com/en/is-k-claims-rocket-attack-on-kabul-airport-as-it-happened/a-59022926>

¹³⁸ Tolo News, Taliban Report Advances in Panjshir Fighting (Taliban Pencşir Çatışmasında Gelişmeler Olduğunu Bildiriyor), 2 Eylül 2021, <https://tolonews.com/node/174489>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

6 Eylül 2021’de ise Taliban Pencşir’in de tamamen ele geçirildiğini ve savaşın bittiğini duyurmuş, ancak Taliban karşıtı Ulusal Direniş Cephesi¹³⁹ Pencşir Vadisi’nde Taliban’a karşı savaşın devam edeceğini belirtmiştir.¹⁴⁰

Afganistan’dan Göç Hareketleri

Afganlar göç yolu olarak öncelikle ya İran ve Pakistan’a – eğer varsa – daha önceden giden akrabalarının yanına, ya da doğrudan Türkiye’ye gidiyorlar. ‘Kabil’deki Peştun ve Tacikler de Türk kökenli olmamalarına rağmen Türkiye’ye gitmek istiyor’.¹⁴¹ Bu iki göç yolu dışında sonrasında Avrupa’ya geçmeyi isteyenler de var.

İran Araştırmaları Merkezi İç Politikalar Uzmanı Mehmet Koç’un Göç Araştırmaları Vakfı panelinde aktardığına göre, Türkiye’ye İran üzerinden yönelen göçte ise ABD’nin İran ile olan nükleer anlaşmasından 2018’de çekilmesiyle İran’da yaşanan devalüasyon, ABD yaptırımlarıyla şekillenen olumsuz ekonomik ve istihdam koşulları ve bunların toplumsal yansımaları, mevsimsel göç gibi faktörler etkili.¹⁴²

Mixed Migration Center’ın (MMC) Afganistan’dan Türkiye’ye gelenler hakkında hazırladığı raporunda aktarılan nitel veriler ve mülakat sonuçlarına göre, “Türkiye’ye yönelik göçler için en çok bahsedilen itici faktörler Taliban ve diğer silahlı grupların şiddeti ve baskısı, genelde aile üyelerinden veya kişisel düşmanlardan gelen tehditlere bağlı güvenlik problemleri, hakların eksikliği ve temel hizmetlere erişim eksikliği”.¹⁴³ Aynı araştırmada değerlendirilen ikinci el veriler de Afgan mülteci ve göçmenlerin çok benzer itici faktörlerle göç etme kararı vermiş olduğunu gösteriyor: “çatışma deneyimi veya korkusu, savaş ve politik baskı”.¹⁴⁴

Van 100. Yıl Üniversitesi’nden Prof. Dr. Orhan Deniz’e göre, resmi rakamlar Türkiye’ye Afgan göçünde geçen yıla göre %40’a yakın artış olduğunu gösteriyor ve asıl artışın Eylül – Ekim 2021 tarihlerinde artacağı öngörülüyor.¹⁴⁵

Afganistan İçişleri Bakanlığı’nda görev yapmış olan Farhad Khurami, güncel göç hareketlerini ve bu hareketlerin hangi sosyal gruplardan oluştuğunu aktarıyor:

‘Son üç ayda sadece Kabil’den 40 bin kişi Türkiye’ye yasal yollardan gitmek için vize başvurusu yaptı. [...] Parası olan bazı insanlar vize alıp İran’a, oradan da kaçak yollardan Türkiye’ye gidiyor. Bu insanlar asker değil, savaşan, Taliban korkusundan kaçan alt-orta sınıf mensupları. ABD ile çalışanlar zaten çok rahat Amerika’ya gidebiliyor.

¹³⁹ National Resistance Front (NRF)

¹⁴⁰ Arwa Ibrahim, Al Jazeera, Taliban claims victory in Panjshir as it calls to end war (Taliban savaşı bitirme çağrısı yaparken, Pencşir’de galibiyetini ilan etti), 6 Eylül 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/6/taliban-claims-complete-capture-of-panjshir-valley-live>

¹⁴¹ Dr. Hidayet Siddıkoğlu, GAV Panel Notları, 5 Ağustos 2021

¹⁴² Mehmet Koç, GAV Panel Notları, 5 Ağustos 2021

¹⁴³ Mixed Migration Center (MMC), Destination Unknown: Afghans on the Move in Turkey (Bilinmeyen İstikamet: Afganlar Türkiye Yolunda), MMC Middle East Research Report (MMC Orta Doğu Araştırma Raporu), Haziran 2020, sf. 26, https://mixedmigration.org/wp-content/uploads/2020/07/115_destination_unknown_research_report.pdf

¹⁴⁴ Mixed Migration Center (MMC), Destination Unknown: Afghans on the Move in Turkey (Bilinmeyen İstikamet: Afganlar Türkiye Yolunda), MMC Middle East Research Report (MMC Orta Doğu Araştırma Raporu), Haziran 2020, sf. 21, https://mixedmigration.org/wp-content/uploads/2020/07/115_destination_unknown_research_report.pdf

¹⁴⁵ Prof. Dr. Orhan Deniz, Van 100. Yıl Üniversitesi, GAV Panel Notları, 5 Ağustos 2021

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

İran'a, Türkiye'ye gidenler daha ziyade buranın alt-orta sınıfı. Aralarında sanatçılar, gazeteciler, iş insanları, tüccarlar, devlet memurları, siyasetçiler var.¹⁴⁶

Afganistan'dan göçte iklim koşullarına bağlı mevsimsel hareketlilik mevcut. Kış ayları aşırı soğukları gören bölgeden, yürüyerek veya dağlar üzerinden geçişler yaz aylarında her zaman artıyor. Göç Araştırmaları Derneği'nden Doç. Dr. Didem Danış, Afganların dünyanın en zayıf pasaportlarından birine sahip olmalarından dolayı yasal göç yollarının kendilerine kapalı olmasının, Afganları ancak kaçakçılar vasıtasıyla sınırlardan düzensiz olarak göçmeye ittiğini belirtiyor.¹⁴⁷ Göç yolunun zorluğu ve istismar riskinden dolayı kadınlar ve çocuklar daha çok geride kalıyor. Genç erkekler geldikten sonra aile birleşimi süreci başlıyor veya erkekler para biriktirdikten sonra Avrupa'ya geçiş şeklinde ilerliyor. Ancak bunlar Taliban'ın yeniden hakimiyeti almadan öncesinde devam eden duruma tekabül ediyor. Taliban sonrası sosyopolitik bağlamda olan ve beklenen gelişmeler, uzun zamandır bu şekilde devam eden hareketliliğe farklı ivmeler kazandıracaktır beklentisi mevcut.

Doç. Dr. Didem Danış, Türkiye'ye asıl şimdi gelmesi beklenen bu göçün özellikle üç grup üzerine yoğunlaşabileceğini belirtiyor: “2001 sonrasında ABD ve NATO kurumlarına destek vermek üzere çalışan ve şu anda en çok risk altında bulunan Afganlar”, Taliban karşıtı hareket içinde olduğu bilinen ve soydaşlık bağından kolaylık sağlama ihtimali olan Afganistan uyruklu Özbek ve Türkmenler, “Kabil gibi kent merkezlerinde NATO dönemi boyunca tesis edilen görece özgür ortam sayesinde yeni bir hayat kuran eğitilmiş, bir kısmı meslek sahibi ve Taliban yönetimi altında zulüm tehdidi yüksek olan kadınlar”.¹⁴⁸

Sınırdaki ve Göç Yolunda Yaşananlar

Özellikle İran sınırından gelen Afgan göçü kaçakçılar üzerinden ilerliyor. Göç rotaları, “Türkiye ve İran sınır güvenlik güçlerinin kontrol durumuna göre” ve “gerektiğinde yerel halkla, Afgan ve İranlı aracılarda” kurulan ilişkiler aracılığıyla alınan bilgilere göre değişiyor.¹⁴⁹ Geçişler sırasında, göç ve insan hakları alanında Van'da faaliyet gösteren Mahmut Kaçan'a göre, kimisi yolda donarak ölüyor, kimisi vahşi hayvan saldırılarına uğruyor, kimisi ise kaçakçılar arabalara çok fazla insan doldurduğu için trafik kazaları sonucu hayatını kaybediyor.¹⁵⁰

Türkiye – İran sınırına duvar örülmesi, duvarın çok yüksek olmamasıyla da birlikte, sınır geçişlerini çok da fazla engellemiyor. Süreç zorlu hale gelmesine ve tehlikeler artmasına rağmen geliştirilen yeni rotalarla geçişler devam edebiliyor. Göç Araştırmaları Derneği'nden Doç. Dr. Didem Danış'a göre duvar sembolik bir önemin ötesinde bir işlev taşıyor.¹⁵¹ Yine de “İran sınırından geçen göçmen sayısı

¹⁴⁶ Farhad Khurami (Afganistan İçişleri Bakanlığı Görevlisi), 1 + 1 Express, İrfan Aktan ile söyleşi, 14 Ağustos 2021, <https://birartibir.org/cehennem-kelimesi-ozet/>

¹⁴⁷ Didem Danış, Göç Araştırmaları Derneği, Afgan Göçüne Van'dan Bakış, 31 Ağustos 2021, <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/yayinlar/analizler/236-afgan-gocune-van-dan-bakis>

¹⁴⁸ Didem Danış, Göç Araştırmaları Derneği, Afgan Göçüne Van'dan Bakış, 31 Ağustos 2021, <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/yayinlar/analizler/236-afgan-gocune-van-dan-bakis>

¹⁴⁹ Didem Danış, Göç Araştırmaları Derneği, Afgan Göçüne Van'dan Bakış, 31 Ağustos 2021, <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/yayinlar/analizler/236-afgan-gocune-van-dan-bakis>

¹⁵⁰ Borzou Daragahi, Independent, Nowhere to run, nowhere to hide: War and geopolitics conspire against Afghan refugees fleeing to Turkey (Kaçacak, saklanacak yer yok: Savaş ve jeopolitik koşullar Türkiye'ye kaçan Afgan mültecilere karşı), 4 Eylül 2021, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/afghanistan-turkey-refugees-b1913192.html>

¹⁵¹ Didem Danış, Göç Araştırmaları Derneği, Afgan Göçüne Van'dan Bakış, 31 Ağustos 2021, <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/yayinlar/analizler/236-afgan-gocune-van-dan-bakis>

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Afganistan Menşe Ülke Bilgi Notu Eylül 2021

Afganistan ve Taliban

bundan kısa bir süre önce günde iki binlere ulaşmışken, şimdilerde 300'ün altına düştü.”¹⁵² Bu düşüşte ulusal ve uluslararası medya gündeminin de etkisiyle artırılan güvenlik önlemleri olduğu söylenebilir.

Sınır güvenliği artırıldıkça daha tehlikeli ve pahalı hale gelen geçişler sırasında bazen kaçakçı zannedilen ama aslında hırsız olan ve genelde İran askeri veya İran'daki halktan olduğu düşünülen kişiler tarafından hırsızlık ve yağmalanmaya uğrayan Afganlar da oluyor.¹⁵³ BBC Türkçe'nin mülakat yaptığı Afgan bir göçmen kaçakçısı tarafından, mafya gibi hareket eden ve Türk polisiyle de ilişkili olduğu iddia edilen kaçakçılar olduğu da belirtiliyor.¹⁵⁴

Doç. Dr. Didem Danış'ın aktardığına göre “Van'daki uzmanlar, göçmenlerin genelde 40-50'şer kişilik gruplarla geldiklerini, Van civarında bu grupların birleşerek yeniden dağıldıklarını söylüyorlar”.¹⁵⁵ Van'daki bekleme sürecinde ise göçmenler, genelde kent merkezlerinin uzağında bulunan ve “şok evleri” denilen yerlerde bekletiliyor.¹⁵⁶ Şok evleri denen metruk yapılara yerleştirilen göçmenler kitlenerek bir süre buralarda dış dünyadan kopuk şekilde ve yapının kapasitesinin üstündeki kalabalık sayılarda bekletiliyorlar.

Son olarak Geri Gönderme Merkezlerindeki kapasite doluluğunun ve bu doluluktan ötürü çevre illere transfer için göçmenlere verilen “Yol İzin Belgesi”nin, kaçakçılar tarafından nasıl fırsata çevrildiği de önemli bir noktayı oluşturuyor. Doç. Dr. Didem Danış, bu belgeyle kolaylaşan kaçakçılık faaliyetlerini anlatıyor:

‘Bu belge göçmenler için hayati önemde: zira bunu alanlar, rahatça otobüse binebiliyor, kontrollerde bu belgeyi gösterebiliyor ve böylece Türkiye içinde gitmek istedikleri yere gidebiliyorlar. Van'da kaçakçıları iyi tanıyan biri, GGM'lerde kapasitenin dolmasının bu açıdan göçmen ve kaçakçılar için bir avantaj olduğunu ifade ediyor. Zira, bu belgeyi alan kişilerden kaçının gerçekten işaret edilen GGM'ne gittiği, kaçının yolda “kaybolduğu” bilinmiyor.’¹⁵⁷

¹⁵² Deutsche Welle, Türkiye'nin aldığı önlemler göçmen kaçakçılığını nasıl değiştirdi?, 25 Ağustos 2021, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyenin-ald%C4%B1%C4%9F%C4%B1-%C3%B6nlemler-g%C3%B6cmen-ka%C3%A7ak%C3%A7%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1-%C4%B1-nas%C4%B1-de%C4%9Fi%C5%9Ftirdi/a-58984020>

¹⁵³ BBC Türkçe, Göçmen kaçakçısı anlatıyor: Göçmenleri Türkiye'ye nasıl getiriyorlar?, 28 Temmuz 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=cFrXfJE0Fgs>; Didem Danış, Göç Araştırmaları Derneği, Afgan Göçüne Van'dan Bakış, 31 Ağustos 2021, <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/yayinlar/analizler/236-afgan-gocune-van-dan-bakis>

¹⁵⁴ BBC Türkçe, Göçmen kaçakçısı anlatıyor: Göçmenleri Türkiye'ye nasıl getiriyorlar?, 28 Temmuz 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=cFrXfJE0Fgs>

¹⁵⁵ Didem Danış, Göç Araştırmaları Derneği, Afgan Göçüne Van'dan Bakış, 31 Ağustos 2021, <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/yayinlar/analizler/236-afgan-gocune-van-dan-bakis>

¹⁵⁶ Didem Danış, Göç Araştırmaları Derneği, Afgan Göçüne Van'dan Bakış, 31 Ağustos 2021, <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/yayinlar/analizler/236-afgan-gocune-van-dan-bakis>

¹⁵⁷ Didem Danış, Göç Araştırmaları Derneği, Afgan Göçüne Van'dan Bakış, 31 Ağustos 2021, <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/yayinlar/analizler/236-afgan-gocune-van-dan-bakis>